

STADSKLASSEN

Stam en Jes

draaiboek ontwikkeling stadsklassen

THUIS
IN DE
STAD.**BE**

TIZHUC

Voorwoord

Stadsklassen: kennis van de stad is kennis van de wereld

Eind 2008 zal de helft van de wereldbevolking in grote steden wonen. Het aantal metropolen met meer dan tien miljoen inwoners zal de volgende jaren alleen maar toenemen. Ter illustratie: Tokyo stevent af op 36 miljoen inwoners, New York en Mumbai tellen er al meer dan 19 miljoen en ook Moskou prijkt met 10,5 miljoen inwoners op het lijstje van 19 Megacities. De verstedelijking grijpt vooral in Azië en Latijns-Amerika om zich heen. Zestien van de twintig dichtstbevolkte steden liggen in Azië, het continent waar vandaag de helft van de wereldbevolking woont.

“Kennis van de wereld is dus meer dan ooit kennis van de stad.” Deze stelling zou het thema van een Stadsklassendag kunnen zijn. De inleiding plaatst het Stedenbeleid in Vlaanderen in perspectief. Want hoewel onze regio tot de dichtstbevolkte van Europa behoort en in zijn geheel sterk verstedelijkt is, staat onze beleving van de stad veraf van het fenomeen van de miljoenenmetropool. In België rondt enkel Brussel de kaap van één miljoen zielen en op Vlaams niveau tellen slechts drie steden - Antwerpen, Gent en Brugge - meer dan 100.000 inwoners. Vijfentwintig procent van de Vlamingen (1,5 miljoen mensen) woont in één van de dertien Vlaamse centrumsteden; de andere vijfenzeventig procent komt vooral naar de stad om er te werken, te winkelen of om kennis en cultuur op te doen.

Net als hun ouders kennen heel wat kinderen de stad niet of slechts oppervlakkig. Stadsbezoeken beperken zich vaak tot naar de bioscoop gaan, winkelen of de klassieke museumuitstap. Hoewel de steden de voorbije 5 jaar een ware metamorfose hebben ondergaan en de leefkwaliteit er dankzij geslaagde stadsvernieuwingprojecten sterk is op vooruit gegaan, leeft bij velen het beeld dat de stad hectisch is en een broeinest van problemen.

Om de troeven van de stad beter bekend te maken bij kinderen en jongeren en om het ééndimensionele beeld van de stad te overstijgen heb ik als minister van Stedenbeleid in 2006 een driejarige onderzoeksopdracht gegeven aan de vzw Jeugd en Stad (JES), erkend als landelijk jeugdwerk en o.m. actief in Brussel en aan de vzw STAM, het toekomstige Stadsmuseum van Gent. De opdracht was tweeledig: enerzijds het ‘proefondervindelijk’ organiseren van Stadsklassen voor leerlingen van 10 tot 14 jaar; anderzijds het samenstellen van een draaiboek waarin organisatie, bevindingen en relevante ervaringen van de pilootklassen worden neergeschreven zodat ook andere steden ermee aan de slag kunnen.

Het opzet van de pilootklassen was duidelijk: naar analogie met bos-, zee- en boerderijklassen via meerdaagse Stadsklassen leerlingen die buiten de stad opgroeien de mogelijkheid bieden om de vertrouwde schoolomgeving te verlaten en zelf te proeven van de stad en van de vele aspecten van stedelijkheid. Stadsklassen maken kinderen en leerkrachten vertrouwd met de veelzijdigheid van het

leven in de stad en met de vele mogelijkheden van de stad als boeiende leeromgeving. Kinderen en jongeren leren er over de geschiedenis van de stad, ze maken gebruik van het openbaar vervoer, ze kijken vanuit een wolkenkrabber naar de ruimtelijke indeling van de stad en ze proeven van haar culturele diversiteit.

Met tweederde van de opdracht uitgevoerd en meer dan twintig stadsklassen ervaring rijker, kunnen we spreken van een groeiend enthousiasme en een toenemende vraag van scholen uit heel Vlaanderen voor het inrichten van Stadsklassen. De toenemende vraag gaat gepaard met een grote verscheidenheid van het leerlingenpubliek en van de interesses. Opmerkelijk is dat ook stedelijke scholen ondersteuning vragen bij het opzetten van meerdaagse Stadsklassen.

Ik wil JES en STAM van harte feliciteren met het draaiboek dat vandaag voorligt. Voor de lezer mag duidelijk zijn dat aan de organisatie van een Stadsklas een heel ontwikkelingsproces vooraf gaat. Het uitwerken van een programma in samenwerking met de klasleerkracht, de praktische organisatie van een meerdaags verblijf en het onderhouden van contacten met de partners binnen de stad, maken de job van coördinator boeiend maar ook arbeidsintensief. Elke Stadsklas is uniek en biedt leerervaringen voor zowel leerlingen, leraars, organisatoren als de steden zelf. Er bestaat geen lineair stappenplan voor de organisatie van Stadsklassen. Toch komen Gent en Brussel, vanuit hun eigen context tot een aantal gezamenlijke bevindingen, antwoorden op cruciale vragen en tips die ook voor andere steden nuttig zijn.

Het pilootproject eindigt begin 2009. Samen met mijn collega's van Onderwijs en Cultuur, met de Vlaamse Gemeenschapscommissie(VGC) en met enkele belangrijke partners uit de culturele sector en het onderwijs onderzoek ik volop welke netwerken aangesproken kunnen worden om Stadsklassen ook na de pilootperiode een toekomst te bieden. Het spreekt voor zich dat de steden zelf in belangrijke mate kunnen bijdragen tot het opzetten van Stadsklassen en het beter bekend maken van hun stad bij kinderen en jongeren.

Als Vlaams minister van Stedenbeleid wil ik in de toekomst de promotie van Stadsklassen opnemen in de communicatiedoelstellingen van het Vlaamse Stedenbeleid.

Ik hoop dat dit draaiboek en de boeiende ervaringen die erin verwerkt zijn, andere steden tot gelijkaardige initiatieven zullen aanzetten. Ik wens elke aspirant-organisator van stadsklassen veel inspiratie om onze steden bij jongeren beter bekend en geliefd te maken.

Marino Keulen
Vlaams minister van Stedenbeleid

Inleiding

Hier liggen ze dan, onze werkervaringen van het laatste anderhalve jaar. Het zijn lang niet al onze professionele wapenfeiten, maar wel de ervaringen die we relevant genoeg vinden om aan de ontwikkelaars van toekomstige stadsklassen in Vlaanderen mee te geven. Het is geen sinecure om die in één bundel te gieten.

Het samenstellen van een draaiboek voor de ontwikkeling van stadsklassen is eigenlijk onmogelijk. Er bestaat geen lineair stappenplan voor het ontwikkelen van meerdaagse stadsactiviteiten voor leerlingen uit het onderwijs. Elke stad is anders, elke doelgroep van het onderwijs verschilt en noem maar op. Verwacht dan ook niet dat hier het recept ligt voor de totstandkoming van stadsklassen in jouw stad. Maar leer wel van de ervaringen die wij hebben opgedaan tijdens professionele hoogte- en laagtepunten.

Ons en wij, dat zijn de medewerkers van de stadsklassen in Gent en Brussel, namelijk Gent Cultuurstad vzw - STAM en JES vzw, de eerste organisaties die stadsklassen op grote schaal organiseren. We noemen dit project grootschalig, omdat de stadsklassen toegankelijk zijn voor klasgroepen uit heel Vlaanderen gedurende het volledige schooljaar en omdat de mogelijkheid wordt geboden om stadsklassen te boeken gedurende de volgende schooljaren.

Op het moment dat je dit draaiboek leest, zullen in Brussel en Gent samen al meer dan twintig stadsklassen plaatsgevonden hebben. En er staan nog massa's klassen klaar om op bezoek te komen in een van beide steden. Het ontwikkelingsproces dat daaraan voorafgaat, willen we in dit draaiboek met jou delen.

Dit draaiboek hebben we geschreven in opdracht van Marino Keulen, Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering. In het kader van zijn bevoegdheid voor het Vlaams stedenbeleid hebben we een onderzoeksovereenkomst van drie jaar gesloten, met als opdracht voor stadsklassen een concept te ontwikkelen en te promoten. Als doelgroep kozen we leerlingen uit de derde graad van het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs.

Een woordje uitleg over de structuur van dit draaiboek. De inhoud bestaat uit twee grote delen. Het eerste deel gaat over de ontwikkeling van stadsklassen, op verschillende vlakken. In dit deel komen de concept-, de logistieke en de inhoudelijk-didactische ontwikkeling uitvoerig aan bod. Het tweede deel gaat over het voeren van promotie over stadsklassen.

Vzw Jes en vzw Gent Cultuurstad hebben de stadsklassen vanuit hun eigen context ontwikkeld, wat een eigen aanpak noodzakelijk maakt. Je zult dat dan ook doorheen het volledige draaiboek kunnen lezen in de aparte cases van Gent en Brussel.

In de tekst zul je ook boxes aantreffen. Dat zijn omkaderde teksten waarin voor ons cruciale vragen en tips staan. Zaken waarmee we zelf geworsteld hebben of die een oplossing waren voor problemen onderweg. Door ze onder de aandacht te brengen, willen we je op weg helpen.

We wensen je veel leerplezier toe en hopen vooral dat dit draaiboek jou op weg kan helpen om stadsklassen in jouw stad op de rails te zetten. Wij zijn ook zeker bereid om met nieuwe steden rond de tafel te zitten en na te gaan hoe we elkaar kunnen helpen en hoe verschillende steden complementaire stadsklassen kunnen aanbieden.

Ten slotte is een welgemeend woord van dank aan het Agentschap voor Binnenlands Bestuur hier zeker op zijn plaats voor de hulp en de logistieke steun bij het opstellen van dit draaiboek.

De auteurs,
Yoei Bellemans
Frederik Verstraete
maart 2008

Wat wordt verstaan onder een stadsklas? Een poging tot definiëring.

Als de klas langer dan één dag naar de stad komt en er overnacht, spreken we van een stadsklas. Bij voorkeur overnachten de leerlingen samen.

Veel scholen hebben interesse voor een eendaagse uitstap in de stad. Daar kunnen we ook op inspelen. We kunnen dat bijvoorbeeld stadsverkenning noemen en het als een verkorte vorm van een stadsklas beschouwen.

Inhoud

- Ontwikkeling**8
 - Situering in de stad 8
 - Noodzakelijke voorzieningen..... 9
 - Prijssetting per leerling 14
 - Inhoudelijk-didactische uitwerking van stadsklassen 19
 - Definieeractiviteiten 20
 - Ontwikkelactiviteiten..... 30
 - Evaluatieactiviteiten..... 36
 - Oplijsting van de taken tijdens de ontwikkelings- en uitvoeringsfase 40
- Promotie** 44
 - Persconferentie 44
 - Persconferentie waarop het concept voorgesteld wordt 45
 - Persconferentie waarop een concrete stadsklas voorgesteld wordt..... 45
 - Persmoment waarop stadsklassen in uitvoering voorgesteld worden 45
 - Verslag na afloop van de stadsklassen..... 47
 - Folder en andere vormen van promotie 48
 - Promotiekanalen van meerdaagse extra-murosactiviteiten 49
 - Websites 51
- Bijlage**..... 52

Ontwikkeling

Situering in de stad

Welke troeven heeft jouw stad om een stadsklas te organiseren?

Waar situeren stadsklassen zich in het beleid van jouw stad?

Wie is de initiatiefnemer? Kan een stedelijke dienst die taak op zich nemen en zo ja, welke dienst? Of kan de organisatie beter aan een externe partner worden uitbesteed? (bijvoorbeeld een vzw)

Case Gent

Stadsklassen Gent is de educatieve pijler van het STAM, het stadsmuseum in opbouw op de Bijlokesite. Het Stam wordt als uitvalsbasis gebruikt om de stad te ontdekken en te beleven. Er is ruimte voor workshops. Stadsklassen zijn voor het STAM de ideale manier om de link te leggen tussen het museum, de stad en het onderwijs.

Het STAM wordt ontwikkeld door vzw Gent Cultuurstad. Die vzw voert het convenant Cultureel erfgoed uit, dat gesloten is tussen de stad Gent en de Vlaamse Gemeenschap. Gent Cultuurstad vzw is de juridische structuur van de Gentse erfgoedcel.

Case Brussel

JES vzw (Jeugd en Stad) is belast met de ontwikkeling van stadsklassen in Brussel. JES is een pluralistische organisatie die zich richt tot alle kinderen, jongeren en jongvolwassenen die leven in Brussel, Antwerpen en Gent, tot stedelijke organisaties die met en voor hen werken en tot alle kinderen, jongeren en jongvolwassenen die iets willen doen met, voor of in de stad. Met die opdracht is ze erkend door de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Gemeenschap.

JES is actief op het vlak van welzijn, jeugdwerk, jeugdcultuur, opleiding en tewerkstelling, en creëert verbindingen tussen die werkerterreinen om tot vernieuwende projecten te komen. Zo zijn in het verleden al heel wat projecten ontstaan die gesmaakt en opgepikt werden door onderwijs, zoals de Stapstadwandelingen. Dat zijn Brusselse stadsverkenningstochten onder begeleiding van gidsen, op maat van kinderen en jongeren, voor scholen uit Brussel en heel Vlaanderen.

Dé kerntaak van JES is de stedelijke laboratoriumfunctie. Innovatie heeft een dominante plaats in de werking. Ook de stadsklassen kunnen daartoe gerekend worden.

Noodzakelijke voorzieningen

Welke voorzieningen zijn nodig om stadsklassen te realiseren in een stad?

- een verblijfcentrum
- uitgebreid openbaar vervoer
- maaltijdvoorzieningen en picknickplaatsen, verspreid over de stad
- bestaand educatief materiaal of educatieve diensten binnen de stad of organisaties die activiteiten aanbieden
- een uitgebreide waaier van bestaande activiteiten voor de doelgroep, zoals aangepaste rondleidingen, museumbezoeken, stadswandelingen, voorstellingen, workshops, stadsdiensten, sportmogelijkheden, ontspanningsmogelijkheden ...
- ruimte om korte rustmomenten of inhoudelijke nabesprekingen te organiseren, ook ontspanningsactiviteiten

Welke voorzieningen zijn al aanwezig in jouw stad?

Case Gent

Verblijfplaats

In Gent zijn de voorzieningen voor groepsovernachtingen beperkt. Er is een jeugdherberg die uitermate geschikt is vanwege zijn ligging midden in het historische centrum (vlak bij het Gravensteen) en vlak bij het openbaar vervoer. Minpunt is dan weer dat je 25 minuten moeten wandelen tot bij het STAM, dat de uitvalbasis is voor stadsklassen.

Bij de start van het project werd een inventaris gemaakt van alle mogelijke verblijfcentra in Gent en omstreken. Onder meer in Drongen en Merelbeke zijn er centra beschikbaar. Maar om de stad effectief te beleven moeten de leerlingen in de stad kunnen overnachten en niet 30 minuten met de bus of tram reizen voor ze aan het programma kunnen beginnen. We vonden die centra dan ook niet ideaal.

Momenteel is samen met een aantal stedelijke diensten een projectgroep opgericht om de uitbouw van een nieuw jeugdverblijfscentrum in Gent te onderzoeken en te realiseren. De oprichting van dat jeugdverblijfscentrum werd ook opgenomen in het huidige bestuursakkoord van de stad Gent.

Openbaar vervoer

Met het openbaar vervoer kun je de meeste plaatsen in Gent gemakkelijk bereiken. Dat wordt dan ook volop gebruikt tijdens de stadsklassen.

Een leerkracht weet echter niet altijd welke haltes het interessantst zijn of waar ze het best kunnen afstappen. Daarom hebben wij in het draaiboek, dat de klas vooraf krijgt, een uitgebreide beschrijving van de verplaatsingen via tram en bus opgenomen. Als we mee op stap gaan met de klas, regelen wij dat. Wel proberen we de leerlingen zo veel mogelijk zelf te laten zoeken welke richting ze uit moeten en welke trams of bussen ze het best kunnen nemen.

Maaltijden

In de stad zijn een aantal plaatsen aanwezig waar gepicknickt kan worden, al dan niet met consumptie van een drankje. Verplaatsingen nemen echter veel tijd in beslag. Dus is het soms handig om een picknick te combineren met een activiteit en een geschikte plaats te zoeken bij de activiteit zelf: bijvoorbeeld een bezoek aan het Gravensteen, met aansluitend een picknick in de tuin van het kasteel of in de kelder.

Voor warme maaltijden kunnen we terecht in de jeugdherberg. Maar we proberen ook andere voorzieningen uit. Zo hebben we bij een sociale organisatie genoten van een Marokkaanse maaltijd en via Ateljee een avondmaal besteld. Ook een Turkse maaltijd in de Sleepstraat of een bezoek aan een soepbar hebben al deel uitgemaakt van het programma van een stadsklas.

Activiteiten in de stad

Een stad als Gent heeft een bijzonder uitgebreid aanbod aan activiteiten voor onze doelgroep van de stadsklassen. Wij hebben de activiteiten opgelijst die wij geschikt achten om aan te bieden in onze stadsklassen. Leerkrachten kiezen uit die lijst.

Momenteel stellen we een databank samen met per activiteit meer informatie. Die databank zal op onze website raadpleegbaar zijn. Scholen zullen dankzij die databank een keuze kunnen maken. Ruimte voor experiment is hier zeker op zijn plaats en de lijst van activiteiten wordt nog vaak aangevuld of aangepast op basis van de ervaringen tijdens de stadsklassen. Het prijsverschil tussen de activiteiten is vaak een bepalende factor bij de keuze.

Educatieve dienst

In Gent bestaat WOCK, dat staat voor Werken aan Onderwijs, Cultuur en Kunst. Die dienst werkt vooral voor en met Gentse scholen, en heeft een belangrijke expertise opgebouwd. Dat is voor het STAM een interessante partner om programma's inhoudelijk te bespreken.

Veel activiteiten in de stadsklassen worden ontwikkeld door de educatieve dienst van een organisatie. Het is zinloos zelf nieuw materiaal te ontwikkelen als er al degelijk en goed onderbouwd materiaal voorhanden is bij dergelijke organisaties. We maken dan ook maximaal gebruik van bestaande activiteiten.

Polyvalente ruimte

In de refter en de bar van de jeugdherberg kunnen we 's avonds een ontspanningsactiviteit organiseren. Dat is niet ideaal aangezien er nog andere personen en soms groepen logeren. In het STAM is ook ruimte voor workshops en ontspanningsactiviteiten.

Bij mooi weer zijn een aantal stadsparken bijzonder geschikt voor spel en ontspanning. Dat past ook perfect binnen de filosofie van de stadsklassen. Alleen is dat moeilijk op voorhand te plannen.

Case Brussel

Verblijfplaats

Met de Waterman beschikt JES al over een stedelijke jeugdruimte die als uitvalsbasis kan dienen om Brussel te ontdekken. Dankzij de renovatie van de voorbije jaren is de voormalige distilleerfabriek vlak bij het kanaal in Sint-Jans-Molenbeek uitgegroeid tot een internationaal jeugdverblijfscentrum dat erkend wordt door Toerisme Vlaanderen.

Het verblijfscentrum bestaat uit zestien kamers, waarvan twee met kookhoek en vergaderruimte: 79 bedden verdeeld over twee verdiepingen. Elke kamer heeft een douche, twee wastafels en een toilet. De kamers werden ingericht door jonge kunstenaars. Verder vind je in de Waterman twee keukens en bijbehorende eetzaal, twee polyvalente ruimten (die kunnen ingericht worden als didactisch lokaal) en twee vergaderzaaltjes. Er is sanitair en een lift voor mensen met beperkte mobiliteit. In het gebouw bevinden zich ook nog een balkonzaal, een evenementenzaal en een avonturenzaal met klimmuur en speleobox.

Voor de stadsklassen rekenen we een basisprijs per leerling aan voor een aantal ruimten en materiaal. In het vaste pakket zitten het nodige aantal kamers, sanitair, polyvalente ruimte, refter en eetzaal. In de polyvalente ruimte zorgen we voor twee laptops met draadloze internetverbinding, een beamer en achtergrondinformatie over Brussel. Dat vaste pakket aan verblijfsruimte en materiaal keert terug in alle verblijfsformules.

Naast de Waterman in Molenbeek zijn er natuurlijk nog andere verblijfscentra in het Brusselse. Zo zijn er onder meer de jeugdherbergen Bruegel vlak bij de Zavel, Jacques Brel aan de Zavelput en Sleep Well in de Dambordstraat. Het spreekt voor zich dat we dat aanbod niet verder uitgepluisd hebben, aangezien we zelf over een geschikt verblijfscentrum beschikten.

Openbaar vervoer

Net als STAM proberen we leraren en leerlingen wegwijs te maken in het openbaar vervoersnet van Brussel. Met de MIVB beschikt de stad over een zeer uitgebreid openbaar vervoersnet. Metro, tram en bus worden dan ook veelvuldig gebruikt tijdens de stadsklassen. Het brengt ons eenvoudig en snel naar alle plaatsen waar we moeten zijn. De ligging van ons verblijfcentrum op wandelafstand van beide metrolijnen is een pluspunt. Maar alles heeft een prijs en die is niet laag voor scholen en leerlingen buiten Brussel, zoals we zelf meermaals hebben ondervonden. Dat is jammer want het openbaar vervoer in Brussel is op zich al interessante leerstof, maar het wordt overschaduwd door de hoge kostprijs. Meer hierover in een volgend onderdeel (kostenraming) van dit draaiboek.

Maaltijden

Wat het eten betreft, bieden we de mogelijkheid om zelf voor alle maaltijden te zorgen (zelfkookformule) of ons voor alle maaltijden te laten zorgen, afhankelijk van de gekozen verblijfsformule. Tijdens het eerste schooljaar van de stadsklassen koos één op vier scholen voor de zelfkookformule om pedagogische redenen. De leerlingen bereidden samen met de leraren het eten. De leerlingen kregen taken (inkopen doen, maaltijd bereiden, tafels dekken, afwassen ...) met een toerbeurtsysteem gedurende de vijf dagen. Koken en zorgen voor alle maaltijden brengt heel wat werk met zich, maar is tegelijk een leerrijke ervaring voor de leerlingen. In het tweede schooljaar koos tot nu toe één op negen klassen voor die formule.

We wilden oorspronkelijk nog meer formules aanbieden en de leraren de keuze laten om alleen het ontbijt en/of middagmaal en/of avondmaaltijd in de Waterman te kiezen. We zijn daarop teruggelopen omdat het reserveren van maaltijden bij partnerorganisaties te ingewikkeld werd.

De klas beschikt in alle formules over een degelijk uitgeruste keuken in de Waterman, dus ook als ze niet zelf hoeft te koken. In de volpensionformule zorgt JES voor alle maaltijden vanaf het vieruurtje op de dag van aankomst tot en met het middagmaal op de vertrekdag.

De ontbijten in de Waterman worden verzorgd door cursisten ontbijtmedewerker-kamermeisje/jongen. Op die manier krijgen de cursisten de kans om wat ze geleerd hebben, toe te passen in de praktijk.

Picknickplaatsen voor het middagmaal worden vastgelegd door JES. Die plaatsen zijn verspreid over de stad en worden gekozen op basis van de activiteiten. Zo wordt onder meer gegeten in de cafetaria van de Koninklijke Bibliotheek en van het Huis van het Nederlands, en in de lokettenzaal van het Vlaams Parlement. Bij goed weer kan de picknick ook buiten plaatsvinden: op het dak van de parkeergarage Parking 58 of in het Warandepark. Afhankelijk van de plaats wordt een picknick uit de Waterman meegenomen of wordt ter plaatse een maaltijd genomen.

De avondmaaltijd vindt plaats in de Waterman. Daarvoor gingen we een samenwerking aan met AGAPE, de grootkeuken van de scholengroep Brussel van het Gemeenschapsonderwijs. Die organisatie levert maaltijden die betaalbaar en kwaliteitsvol zijn.

Alle ingrediënten en benodigdheden voor het ontbijt, de eigen picknick, en de tien- en vieruurtjes worden gekocht in een supermarkt en een biologische voedingswinkel.

Activiteiten in de stad

In Brussel hebben heel wat organisaties, historische monumenten en instellingen (musea, parlementen, Nationale Bank ...) een aanbod voor scholen. Dat aanbod is dermate groot en wisselend dat het al een opdracht op zich is om het allemaal te volgen. Dat geldt niet alleen voor ons als organisator van de stadsklassen, maar ook voor alle leraren die activiteiten plannen in Brussel.

Als samensteller van het programma van de stadsklassen is het noodzakelijk te weten wat die activiteiten inhouden. Je zult er ongetwijfeld vragen over krijgen, omdat de beschikbare beschrijvingen (internet, folders,...) niet altijd toereikend zijn voor de leraren. We maken er bij de stadsklassen in Brussel dan ook een punt van om alle activiteiten in werking te zien met kinderen en jongeren van onze doelgroep. Ook in Gent wordt een activiteit die voor het eerst in een stadsklas opgenomen is, gevolgd door iemand van het STAM. Zo krijgen we een beter beeld en kunnen we leerkrachten goed informeren over mogelijke programma's. Meer hierover lees je in stap 2 van het inhoudelijk-didactische deel (1.4) van dit draaiboek.

Sluit samenwerkingsverbanden met leveranciers van maaltijden en beheerders van picknickplaatsen.

Houd een up-to-date overzicht bij van het educatief aanbod in uw stad.

Prijssetting per leerling

Welke factoren bepalen de prijs per leerling?

Case Gent

De Gentse stadsklassen zijn meestal driedaagse trips met twee overnachtingen. De ervaring leert dat de volgende factoren in volgorde van grootte de prijs per leerling bepalen:

1. overnachtingen
2. maaltijden
3. activiteiten
4. openbaar vervoer

1. De overnachtingen hebben de grootste invloed op de totaalprijs. Een jeugdherberg is niet goedkoop en neemt, met maaltijden inbegrepen, 60 % van de totaalprijs in. Zonder maaltijden bedraagt gaat het om 40 %. Alternatieve overnachtingsmogelijkheden die goedkoper zijn en waar een zelfkookformule mogelijk is, zijn dus zeker het overwegen waard om de kostprijs te drukken.

2. De maaltijden zijn de tweede grootste uitgave. Er kan in gesnoeid worden door de leerlingen voor de eerste middag hun eigen picknick te laten meebrengen. Op zoek gaan naar sociale organisaties die in maaltijden voorzien, is ook een mogelijkheid. Op die wijze leren leerlingen de werking van die organisaties kennen.

3. De kostprijs van de activiteiten zelf is afhankelijk van het programma van de stadsklas. Sommige activiteiten zijn relatief duur (bijvoorbeeld een radioworkshop of interculturele workshops), andere kunnen dan weer gratis geregeld worden (bijvoorbeeld kinderrechtenwandeling van het Vredeshuis, Gravensteen gratis onder 12 jaar).

4. Openbaar vervoer is niet goedkoop. Voor een driedaagse stadsklas met 25 leerlingen met 2 à 3 verplaatsingen per dag moeten we al gauw 120 euro voor de vervoerbewijzen rekenen. Wel hebben sommige leerlingen vanuit de school of vanuit hun gezin een BuzzyPazz, die geldig is voor de Lijn in heel Vlaanderen. Dat kan een serieuze besparing betekenen, dus kun je het best vooraf even checken bij de klas.

Het STAM zorgt in elke stadsklas voor de ontwikkeling van een eindproduct. In stap 2 van het inhoudelijk-didactische deel (1.4) van dit draaiboek vind je hierover meer informatie. Zo kan een school kiezen voor een radioprogramma met reportages over hun ervaringen. Voor de ontwikkeling van dat eindproduct in een radioworkshop is een budget nodig. De kosten voor de eindproducten kunnen verminderen als het concept van een eindproduct eenmaal vastgelegd is en het nodige materiaal aangeschaft is (bijvoorbeeld digitale fototoestellen, laptops, mp3-spelers).

Een goede kostenraming opmaken is niet evident. Het kan helpen om bij de start van het project te werken met proefklassen die tegen een lager tarief stadsklassen volgen. Na bijvoorbeeld twee of drie stadsklassen krijg je een duidelijker beeld van de echte kostprijs en kun je ook de prijs per leerling op een gefundeerde manier bepalen. Op die manier kan er ook geëxperimenteerd worden met allerlei activiteiten in de stadsklas.

De Gentse stadsklassen zijn meestal driedaagse trips met twee overnachtingen. Vanaf het schooljaar 2008-2009 zal de kostprijs daarvoor 70 euro bedragen. Tijdens de proefperiode was dat 50 euro per leerling.

In die prijs zijn inbegrepen:

- 2 overnachtingen volpension (per 15 leerlingen: 1 begeleider gratis)
- alle activiteiten
- alle verplaatsingen binnen de stad
- eindproduct (STAMMOMENT)

In die prijs zijn niet inbegrepen:

- vervoer van en naar Gent
- picknick voor de eerste dag (dat brengen de leerlingen zelf mee)

De 70 euro wordt gemiddeld als volgt verdeeld:

- overnachtingen: 30,5 euro
- maaltijden: 18,5 euro
- activiteiten: 18 euro
- openbaar vervoer 3 euro

Case Brussel

We hebben er bij JES voor gekozen om vier verschillende formules aan te bieden: een driedaagse met of zonder maaltijden en een vijfdaagse met of zonder maaltijden. In Brussel kwamen we bij het opstellen van het kostenplaatje per leerling tot een andere volgorde.

1. Overnachtingen
2. Activiteiten en openbaar vervoer
3. Maaltijden

Bij de stadsklassen in Brussel hebben we van bij het begin de praktische realiseerbaarheid nauwgelet in het oog gehouden. In stap 2 van het inhoudelijk-didactische deel (1.4) van dit draaiboek vind je hierover meer informatie. Al snel werd duidelijk dat betaalbaarheid een grote rol zou spelen.

We gingen ervan uit dat leraren en begeleiders niet hoefden te betalen. We hebben een aantal formules voor stadsklassen uitgewerkt. Die formules verschilden qua verblijfsduur en inhoud. Per formule hebben we een prijs per leerling bepaald. Die prijs, vermenigvuldigd met het aantal leerlingen, werd het totaalbudget waarmee we het volledige verblijf, alle activiteiten, het vervoer en eventueel de maaltijden moesten betalen.

Wij vinden het raadzaam om te vertrekken van een budget per leerling. Kosten als verblijf, vervoer en maaltijden zijn afhankelijk van het aantal leerlingen. Let wel: sommige kosten zijn onafhankelijk van het aantal leerlingen: bijvoorbeeld een forfaitprijs voor een activiteit. Zo kost een rondleiding in de VRT 125 euro voor maximaal 30 personen. De prijs blijft dus dezelfde als je eraan deelneemt met twaalf of met dertig leerlingen.

We hebben de budgetten per formule opgedeeld in twee of drie deelbudgetten. Zo kwamen we bij de volgende verdeling:

- 3-daagse zonder maaltijden kost 50 euro, waarvan 27 euro verblijf + 23 euro activiteiten
- 3-daagse met maaltijden kost 70 euro, waarvan 27 euro verblijf + 25 euro activiteiten + 18 euro maaltijden-daagse zonder maaltijden kost 80 euro, waarvan 45 euro verblijf + 35 euro activiteiten
- 5-daagse met maaltijden kost 115 euro, waarvan 45 euro verblijf + 35 euro activiteiten + 35 euro maaltijden.

Het verblijfsbudget en het activiteitenbudget zijn voor de drie- en vijfdaagse stadsklassen mét of zonder maaltijden identiek. Het prijsverschil wordt gemaakt door het al dan niet nemen van maaltijden. Het activiteitenbudget omvat tevens de prijs van het openbaar vervoer.

Algemeen kun je stellen dat zowel in de formules zonder als met maaltijden de kostprijs voor het verblijf de grootste hap uit het budget is. Voor een vijfdaags verblijf met maaltijden zijn de kosten voor maaltijden en activiteiten ongeveer even groot. Voor een driedaags verblijf met maaltijden rekenen we iets meer voor de activiteiten dan voor de maaltijden. We werpen een blik op enkele kostenbepalende en -besparende factoren.

- **Het verblijf in de Waterman**

Aangezien we zelf over een verblijfcentrum beschikken, was het gemakkelijker om de prijs en de inhoud van het pakket te bepalen. We kozen voor formules met een duidelijke inhoud en prijs per leerling (zie supra 1.2 verblijfplaats). Op die manier kunnen we onaangename verrassingen achteraf voorkomen. Zo krijg je in sommige verblijfcentra vooraf een prijs per leerling die er heel aantrekkelijk uitziet, maar worden achteraf nog kosten aangerekend zoals bedlinnen per leerling, het poetsen na het verblijf of het gebruik van bepaald materiaal.

- **Activiteiten en vervoer**

Die twee kosten rekenen we samen onder hetzelfde budget 'activiteiten'. We trachten zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de vragen, maar er zijn natuurlijk grenzen. Het is steeds weer zoeken naar creatieve oplossingen met het beperkte budget. Een bezoek aan een parlement is gratis. De eigen ontwikkelde activiteiten zijn relatief goedkoop om aan te bieden. Een grote groep betekent groepskorting in het Atomium, kinderen onder twaalf jaar hebben gratis toegang. Een lerarenkaart geeft in sommige gevallen recht op korting ... Op termijn willen we op diverse plaatsen korting vragen omdat we toch heel wat bezoekers aanreiken.

Zoals al werd aangehaald is de kostprijs van het openbaar vervoer in Brussel een ander verhaal. Er bestaat een voordelig tarief voor scholen: de schoolkaart. Die kaart kost 13,40 euro en is geldig voor 30 personen, tussen 8.30 uur en 15.30 uur. Stadsklasactiviteiten na de middag lopen meestal langer uit. De kaart is jammer genoeg ook beperkt tot scholen van het basisonderwijs. Er bestaat met andere woorden geen aangepast tarief voor groepsverplaatsingen na 15.30 uur en voor leerlingen uit het secundair onderwijs.

Daarom zijn we verplicht gebruik te maken van de duurdere groepskaart. Die kost 6,70 euro en is een volledige dag (vanaf 9 uur) geldig voor vijf personen. Omdat we de totaalprijs van de stadsklassen zo laag mogelijk willen houden, is die kostprijs een grote hap uit het budget van 'activiteiten'. Afhankelijk van de formule en het aantal deelnemers gaat 16 % tot 19 % van dat activiteitenbudget nu naar het vervoer heen en terug. Als we gebruik konden maken van een aangepaste scholenkaart (qua geldigheidsduur en doelgroep), dan zou maar 7 % tot 12 % naar het vervoer gaan en zou een groter deel van het budget aan activiteiten besteed kunnen worden. We hebben dat al meermaals aangekaart bij de MIVB en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, maar tot vandaag hebben we nog geen echte reactie gekregen.

Intussen zijn de tarieven opnieuw gestegen: de schoolkaart kost nu 14 euro en de groepskaarten 10 euro per stuk. Rekening houdend met de maximumfactuur die scholen moeten respecteren, zou een tegemoetkoming in de vervoerskosten scholen ondersteunen, niet alleen bij de organisatie van stadsklassen, maar ook bij deelname aan andere activiteiten.

- **De maaltijden.**

Maaltijden kunnen we relatief goedkoop houden door de samenwerking met de grootkeuken AGAPE. Een volledige warme avondmaaltijd, met soep, hoofdgerecht en dessert, kost iets meer dan 2 euro per leerling. De ontbijten waar we zelf voor zorgen, kunnen we ook relatief goedkoop aanbieden. Ook bij het zoeken naar picknickplaatsen houden we rekening met de kostprijs van broodjes en drank. Soms is het zoeken naar creatieve kostenverminderende oplossingen: bij een picknick met eigen boterhammen in de Lokettenzaal van het Vlaams Parlement krijgen we een gratis drankje aangeboden. De eerste dag van het verblijf brengen de leerlingen hun eigen boterhammen mee.

Algemene bedenking

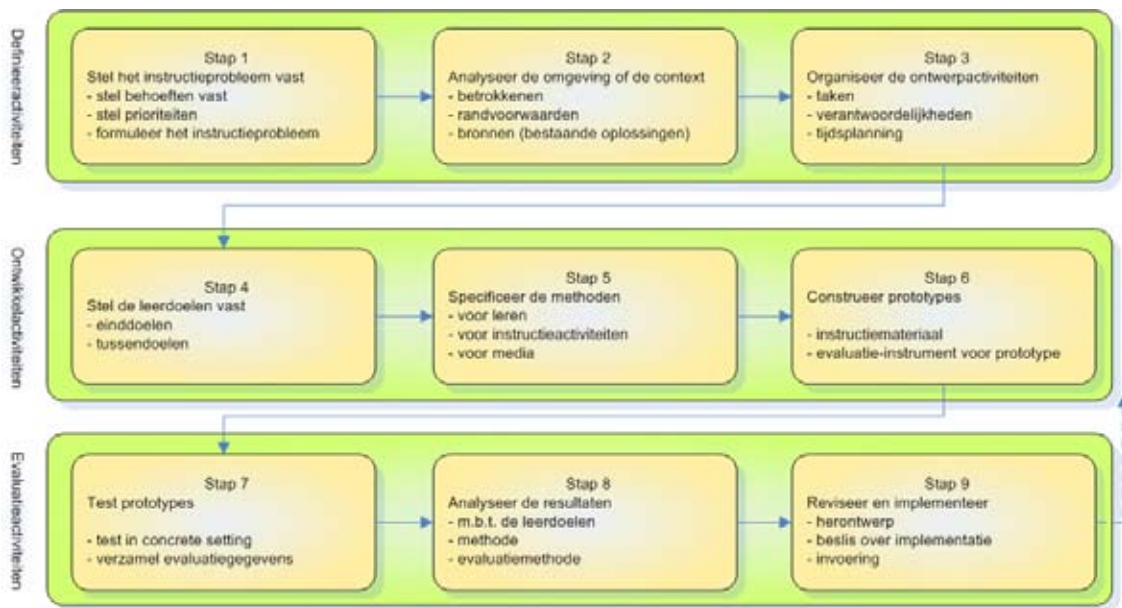
De testfase toont aan dat stadsklassen niet zelfbedruipend kunnen zijn. De personeelskosten van de coördinator kunnen immers onmogelijk doorgerekend worden naar de scholen, ook omdat steeds meer scholen snoeien in hun uitgaven voor schooluitstappen. Een inbreng van de overheid is dus noodzakelijk.

Zorg voor een verblijfsformule met een duidelijk pakket voor verblijfsruimte en maaltijden.

Inhoudelijk-didactische uitwerking van stadsklassen

Er werd voor gekozen om een zekere systematiek en structuur te leggen in het ontwerpproces van het educatieve deel van de stadsklassen. Dat moest ertoe leiden om op een efficiënte en transparante manier aan een gevraagd product te werken. Die transparantie zou niet alleen de ontwikkeling van de stadsklassen binnen de eigen organisatie vergemakkelijken, maar zou achteraf ook verhelderend kunnen werken voor andere steden die in het project geïnteresseerd zijn.

De zoektocht naar systematiek resulteerde al snel in het gebruik van het IDI-model. Dat is een onderwijskundig ontwerpmodel dat is opgebouwd rond drie clusters van elk drie activiteiten. De drie clusters zijn de definieeractiviteiten, ontwikkelactiviteiten en evaluatieactiviteiten. Alles samen ziet het er als volgt uit:

De twee laatste clusters kunnen oneindig doorlopen worden (zie stippellijn op de afbeelding). Wie bij de evaluatie nog niet tevreden is over het ontwikkelde prototype (uit stap 6), kan aanpassingen doorvoeren en opnieuw gaan testen.

We dienen een noot te plaatsen bij het lineaire karakter van dat model. Hoewel de verschillende stappen en pijlen ertussen de indruk wekken dat het model lineair doorlopen wordt, moeten we dat interpreteren als een ideaaltypisch verloop. De kans is groot dat er tijdens het ontwerpproces nieuwe

vragen (behoeften) opduiken, die resulteren in een aanpassing van het probleem, van de doelstellingen en dus van alle volgende stappen.

Vertrek van een onderwijskundig ontwikkelingsmodel (stappenplan) om stadsklassen inhoudelijk en didactisch uit te werken.

Definieeractiviteiten

Binnen de eerste cluster van activiteiten ga je nog niet zozeer activiteiten ontwikkelen. Het is veeleer een oefening om een overzicht te krijgen van de context waarbinnen je stadsklassen zult uitwerken. In die zin kunnen een aantal werkzaamheden die besproken zijn in het eerste deel van dit draaiboek, daar ook toe gerekend worden. We beperken ons hieronder tot de onderwijsgerelateerde materie.

Stap 1: stel het instructieprobleem vast

In de eerste stap omschrijf je een probleem of een behoefte waaraan je bij de uitwerking van de stadsklassen tegemoet wil komen.

Case Gent en case Brussel

JES en STAM zijn uitgegaan van de volgende probleemstelling en behoefte:

- De grote stad is voor vele kinderen en jongeren een onbekende en onbeminde grijze vlek.
- In het onderwijs wordt nog altijd meer de nadruk gelegd op kennis dan op het kunnen toepassen van die kennis. In de klas wordt vaak meer gedemonstreerd dan ingeoeft. Sommige leerlingen hebben het moeilijk om het geleerde effectief toe te passen in contexten die verschillen van de context die in de klas werd aangeboden.

Die behoefte is tot uiting gekomen via een onderzoek dat gevoerd is in 2004 en waarin gepeild werd naar de informatieverwerving en –verwerking bij leerlingen van de eerste graad van de A-stroom van het secundair onderwijs in Vlaanderen (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2005). Zo bleek onder meer uit de resultaten dat slechts 57 % van de leerlingen de eindtermen haalt voor het raadplegen van plannen, tekeningen en kaarten.

Om aan dat probleem en die behoefte tegemoet te komen, streven we via stadsklassen enerzijds naar een attitudeverandering bij kinderen en jongeren door hen ervaringen te laten opdoen binnen de stad. Anderzijds trachten we via activiteiten in de stad leerlingen onderwijsrelevante kennis en

vaardigheden te laten inoefenen. Steden bieden immers door hun eigenheid een hele resem aan onderwijsrelevante leerkansen binnen verschillende thema's als ruimte (urbanisatie, architectuur, historische gebouwen, kaartvaardigheid, openbaar vervoer), cultuur (diversiteit, interculturele dialoog, musea) en maatschappelijke thema's als sociale ongelijkheid en democratie. In stadsklassen kunnen dergelijke onderwijsrelevante kennis en vaardigheden uitgebreid aan bod komen. JES en STAM hebben de stedelijke context met andere woorden tegelijk benaderd als een deel van een probleem én als een deel van de oplossing

Stap 2: analyseer de context

Die analyse kan zeer breed zijn. Het betreft de mogelijke betrokkenen, de randvoorwaarden en interessante bronnen, maar in de eerste plaats ook het leerobject zelf: de stad. Welke thema's zijn meer of minder van toepassing in de stad in kwestie?

Analyseer de eigenheid van je stad

Case Brussel

In Brussel heb je een officiële tweetaligheid die je niet hebt in andere steden. Brussel is de hoofdstad van België en bijgevolg ook het politieke centrum van waaruit het land geleid wordt. Het Belgisch koningshuis is er gevestigd sinds de onafhankelijkheid van het land en de sporen van die aanwezigheid zijn overal doorheen de stad terug te vinden. Brussel is een mengelmoes van groepen mensen en culturen: studenten, bedienden, bejaarden, daklozen, Afrikanen, Marokkanen, Turken, Brazilianen, Polen en noem maar op.

Case Gent

Gent profileert zich als stad van Kennis en Cultuur. Als studentenstad groeit Gent jaar na jaar en ook het culturele leven bloeit als nooit tevoren met oneindig veel mogelijkheden en voor elk wat wils. Gent heeft ook een twisted kantje. Een Gentenaar durft misschien sneller van de paadjes afdwalen, maar hangt dat zeker niet aan de grote klok. Ook cultureel is er in Gent een mengelmoes van culturen en bevolkingsgroepen die de stadsdynamiek stuurt. Een grootstad is Gent allerm minst, maar toch bevat Gent erg veel stedelijke aspecten die op een laagdrempelige manier aan bod kunnen komen.

Omdat stadsklassen in Gent het educatieve deel vormen van het STAM, het Stadsmuseum dat eind 2009 opent op de Bijloke, kozen wij ervoor om het culturele aspect als een rode draad door elke stadsklas te laten lopen. Concreet betekent dat, dat tijdens elke stadsklas een creatief proces doorlopen wordt waarvan het resultaat niet alleen wordt meegenomen naar huis, maar ook wordt opgenomen in de collectie van het STAM. Elke stadsklas mondt, los van de gekozen activiteiten, uit in een bepaald eindresultaat of eindproduct dat laat zien hoe leerlingen de stad ervaren. Die eindresultaten zullen worden getoond in het STAM. Na enkele stadsklassen zal zo duidelijk worden hoe de klassen de stad telkens op een andere manier hebben belicht en ervaren, en kunnen er vergelijkingen of tentoonstellingen ontstaan.

Als je zicht hebt op de mogelijke thema's binnen je stad, kun je nagaan voor welke doelgroepen en eindtermen die relevant zijn. In de eindtermen vind je een opsplitsing tussen basisonderwijs en secundair onderwijs. In de leerplannen van de verschillende onderwijsnetten vind je een oplistijng van doelstellingen.

a voor welke doelgroep en voor welke eindtermen thema's binnen je stad relevant zijn.

Kies een of meer doelgroepen

Case Brussel

Brussel is de hoofdstad van de federale staat België, die bestuurd wordt volgens democratische principes. Politieke en juridische verschijnselen maken deel uit van het domein maatschappij van de eindtermen wereldoriëntatie van het lager onderwijs. De overeenkomstige eindtermen luiden als volgt: 'De leerlingen kunnen op een eenvoudige wijze uitleggen dat verkiezingen een basiselement zijn van het democratisch functioneren van onze instellingen.' En: 'De leerlingen weten dat Vlaanderen één van de gemeenschappen is van het federale België en dat België deel uitmaakt van de Europese Unie. Ze weten daarbij dat elk een eigen bestuur heeft waar beslissingen worden genomen.'

Als we hier nu de leerplannen van het katholieke basisonderwijs en het gemeenschapsonderwijs naast leggen, zien we dat de leerlingen rond die doelstellingen moeten werken in de tweede en derde graad van het lager onderwijs.

Samengevat: in Brussel zijn heel wat bestuurlijke instellingen van ons land gevestigd. Leerlingen van de derde graad van het lager onderwijs worden geacht te leren over het democratisch functioneren van die instellingen en het bestuur van ons land. Dat thema van Brussel is dus relevant voor die doelgroep.

Case Gent

In Gent wonen vele culturen naast elkaar. De Turkse en Marokkaanse gemeenschap hebben een belangrijke vertegenwoordiging in de stad, zowel naar levensgewoontes als naar godsdienstbeleving. Maar ook de mix van bewoners van sociale woningen, en van loftbewoners en eigenaars van huizen in het miljoenenkwartier is aanwezig. Ook dat past binnen het domein maatschappij van de eindtermen wereldoriëntatie. De overeenkomstige eindtermen luiden: 'De leerlingen kunnen illustreren dat verschillende sociale en culturele groepen verschillende waarden en normen bezitten.' En: 'De leerlingen kunnen illustreren dat de arbeidsmigratie en het probleem van vluchtelingen een rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving.' Tot slot is er een eindterm waar veel scholen zeer veel aandacht aan besteden: 'De leerlingen zien in dat racisme vaak gebaseerd is op onbekendheid met en vrees voor het vreemde.'

Die eindtermen kunnen dus als geen ander geïllustreerd worden binnen de Gentse stadsklassen. Gent als tolerante stad lijkt de ideale leeromgeving om die eindtermen in de praktijk om te zetten.

Vervolgens kun je die doelgroep ook actief betrekken bij het kiezen van de thema's. Je kunt bij een aantal leraren polsen over de thema's en doelstellingen die zij graag behandeld zouden zien in de stadsklassen. Daarnaast kun je ook vragen stellen aan de leerlingen. Dat kan gebeuren via de leraar. Die kan in de klas polsen naar de interesses van de leerlingen. Wat willen ze te weten komen over de stad? Wat willen ze doen in de stad? Leraren en leerlingen maken immers deel uit van het microniveau de klas.

Hogere niveaus (verschillende onderwijsnetten, overkoepelende organen, organiserende overheid ...) kunnen ook gevraagd worden naar hun verwachtingen.

Er zou ook kunnen gekozen worden voor andere doelgroepen dan Vlaamse (en Brusselse) scholen, bijvoorbeeld leerlingen uit het onderwijs van Europese buurlanden. In het geval van Brussel zouden zij dan een meerdaags bezoek kunnen brengen aan de Europese hoofdstad. Ook hier lijkt het ons aangewezen de behoeften van de doelgroep te laten overeenkomen met het aanbod.

Betrek het onderwijs (leerkrachten, leerlingen, onderwijsnet ...) bij het kiezen van de thema's en de linken van die thema's aan de eindtermen.

Case Brussel

Bij de ontwikkeling van de allereerste stadsklassen in Brussel moesten de uitwerkingsactiviteiten in een vrij korte tijdspanne doorlopen worden want de proefklas zou al na drie maanden naar Brussel komen. Vanuit pragmatische overwegingen kozen we er dan ook voor om aan de vier leraren van die twee klassen te vragen rond welke doelstellingen zij wilden werken. Die werkwijze werd herhaald bij latere stadsklassen.

Case Gent

Leraren worden steeds nauw betrokken bij de invulling van de leerdoelen van de stadsklas. Zowel met betrekking tot de voorverwerking en de wijze van ervaringsgericht leren tijdens de stadsklas als de wijze van nawerking. De praktijk leert ons dat dit moeilijk veralgemeend kan worden aangezien de ene leerkracht dat helemaal anders aanpakt dan de andere en de ene er ook heel wat meer tijd insteekt dan de andere. Een goed overleg en een vragenronde vooraf met de leerkracht zijn dan ook een must bij elke stadsklas. Een nadeel van die manier van werken is, dat het bijzonder tijdsrovend is.

Je zult waarschijnlijk niet de eerste organisator van instructieactiviteiten binnen de stad zijn. Andere organisaties, instellingen en scholen hebben misschien al een educatief aanbod uitgewerkt rond de thema's die eigen zijn aan de stad. Zo zijn er onder meer musea met een educatieve dienst, gidsenverenigingen, gespecialiseerde organisaties. Dat is een tweede groep van betrokkenen. Die kunnen ook leerdoelstellingen hebben die je wilt nastreven in de stadsklassen. Bekijk het educatief aanbod van naderbij.

Inventariseer bestaande educatieve activiteiten van andere organisaties, instellingen, scholen ...

Case Brussel

Het federale parlement en het Vlaams Parlement zijn gevestigd in Brussel. Ze hebben een educatief aanbod voor leerlingen van het lager onderwijs. In een rondleiding door of rollenspel in het parlement zelf kunnen leerlingen ervaren wat democratie concreet inhoudt en hoe beslissingen tot stand komen. Het is dus niet nodig om daar zelf een volledig nieuwe activiteit over uit te werken.

Case Gent

Dit deel is een belangrijke pijler van de Gentse stadsklassen. De inventarisatie van alle bestaande educatieve activiteiten in Gent vinden wij essentieel om evenwichtige en goed uitgebouwde stadsklassen aan te bieden. Bij de start van de stadsklassen is er dan ook een overzicht gemaakt van alle activiteiten en tijdens de proefklassen zijn we die stelselmatig aan het afwerken. Zo krijgen we een goed beeld van wat mogelijk is. Op onze website komt een databank waar per activiteit informatie te vinden zal zijn waaruit de leerkracht zal kunnen putten om de stadsklas samen te stellen.

Ook met de scholen zelf wordt intensief samengewerkt. Bij onze proefklassen wordt telkens samen met de leerkracht bekeken wat de beste voor- en nawerking is. We proberen die ook te integreren in de stadsklas.

Zorg ervoor dat je een duidelijk beeld krijgt van bestaande activiteiten van organisaties en instellingen. Zorg ervoor dat die partners zicht hebben op het doel van je stadsklassen. Kun je gebruik maken van hun aanbod? En zijn er bepaalde randvoorwaarden aan gekoppeld? Wat is de kostprijs van de activiteit? Weegt dat zwaar op het budget per leerling? Wanneer moet je reserveren? Is de plaats waar de activiteit plaatsvindt gemakkelijk bereikbaar? Is de activiteit kwaliteitsvol en relevant? Je kunt daar een volledig beeld van krijgen door de activiteit zelf mee te maken, wanneer jouw doelgroep er dus gebruik van maakt.

Onderzoek mogelijkheden om samen te werken met bestaande organisaties en instellingen. Maak gebruik van bestaande activiteiten.

Case Brussel

In onze zoektocht naar bestaande activiteiten kwamen we uit bij de mogelijkheid tot overnachten in een bol van het Atomium. De website vertelde ons dat die activiteit 15 euro kostte en een rondleiding in het Atomium inhield (buiten de openingsuren), twee maaltijden en een overnachting. Dat leek ons op het eerste gezicht zeer interessant.

We namen contact op met de verantwoordelijke persoon. De kostprijs zou stijgen tot 25 euro per leerling: een te grote hap uit ons budget. De bol is maanden vooraf volgeboekt. Reserveren is moeilijk. De bol heeft een beperkt aantal slaapplekken en is dus niet bruikbaar voor grote klasgroepen. Als we de optelsom maakten van randvoorwaarden en leermogelijkheden kwamen we tot het besluit die activiteit niet te gebruiken.

Case Gent

Ook STAM zoekt constant naar partners in de stad om mee samen te werken. Als we bepaalde activiteiten regelmatig boeken, wordt onderzocht of een intensievere samenwerking mogelijk is. Vooral voor kortingen kan dat interessant zijn.

Voor het uitwerken van het eindproduct van de stadsklas, werken we samen met partners die ervaring hebben met de doelgroep en die werkmethodes hanteren die kinderen in staat stellen hun opgedane ervaringen goed te laten weergeven. Het radiocentrum waar de leerlingen een eigen radioprogramma opnemen is daar een goed voorbeeld van. Ook Aifoon, een vzw die de beleving van kinderen centraal stelt via geluid en beeldopnames, is interessant. Met Jeugdwerknet hebben we al fotoworkshop georganiseerd.

Binnen de contextanalyse kun je ook op zoek gaan naar bruikbare bronnen. Die bronnen kunnen van allerlei aard zijn: inhoudelijke achtergrondinformatie bij de verschillende thema's die zullen uitgewerkt worden, al bestaand, bruikbaar didactisch materiaal zoals kaarten van de stad in kwestie en van het openbaar vervoer, een al bestaande informatiebundel over de stad voor leraren. Dergelijk bestaand materiaal kan bruikbaar zijn. Je hoeft het dan misschien ook niet meer opnieuw te maken.

Verzamel al bestaand bruikbaar didactisch materiaal (kaarten van de stad, openbaar vervoer ...) en achtergrondmateriaal.

Case Brussel

In de zoektocht naar bestaand didactisch materiaal in Brussel werd lange tijd gezocht naar een bruikbare kaart van Brussel. Die was immers nodig om te kunnen werken rond kaartvaardigheid. Een geschikte kaart vinden was onderhevig aan randvoorwaarden zoals kostprijs (niet te duur), handelbaarheid (niet te groot), duurzaamheid en beschikbaarheid. Uiteindelijk kwamen we uit bij een ideale kaart: de fietskaart van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, uitgegeven door Geocart. Die is handelbaar voor lagere schoolkinderen, degelijk want geplastificeerd, spotgoedkoop want

te koop voor 1 euro, bevat heel wat informatie met een volledig straatnamenregister en detailkaart van de Brusselse vijfhoek. Een voltreffer die vandaag in alle Brusselse stadsklassen wordt gebruikt.

Case Gent

Degelijke stadsplannen zijn in Gent gratis verkrijgbaar via de dienst Toerisme. Die gebruiken we dan ook voor onze stadsklassen. Voor de voorwerking werd al enkele keren dezelfde formule gebruikt: de leerlingen maken per groepje een voorstelling van de stad Gent: Gent in plannen en cijfers, Vrije tijd in Gent, Gent doorheen de geschiedenis. Daarvoor verzamelen we bij de dienst Toerisme heel wat materiaal waar de leerlingen mee aan de slag kunnen. Ook een bundeling van een aantal websites over de stad wordt hiervoor gebruikt.

Enkele randvoorwaarden als de kostprijs en de praktische haalbaarheid kwamen al aan bod. Ze maken deel uit van de context waarbinnen je gaat werken. Zo zijn meerdaagse extra-murosactiviteiten als stadsklassen onderhevig aan bepaalde regelgeving, vastgelegd in een omzendbrief met referentienummer BaO/2001/13. Die omzendbrief kan gedownload worden van www.thuisindestad.be. In die omzendbrief wordt gesteld dat het schoolbestuur autonoom de beslissing neemt om extra-murosactiviteiten te organiseren. Die activiteiten moeten echter grondig voorbereid en geëvalueerd worden. De voorbereidings- en evaluatieverslagen moeten ter inzage liggen voor de bevoegde inspectie. Dat wil dus zeggen dat de stadsklassen grondig voorbereid moeten worden en dat het schoolteam er verantwoordelijk voor is. Hiermee zou je als ontwikkelaar van stadsklassen rekening kunnen houden: je kunt klassikale activiteiten plannen, die deel kunnen uitmaken van de voorbereiding.

Maak de nodige afspraken opdat de voorbereidings- en evaluatieverslagen beschikbaar zijn voor de bevoegde inspectie.

Case Brussel

De inspectie heeft voor de eerste stadsklas van de Ave Maria Basisschool uit Vlezenbeek een dergelijk voorbereidingsverslag opgevraagd.

Case Gent

In Gent werd geëxperimenteerd met een voorbereidende speelse quiz, die we in de week voor de stadsklas in de klas hebben georganiseerd en waarmee we de leerlingen warm hebben gemaakt voor de stad. Ondertussen gaven we hen ook een aantal cijfergegevens over de stad mee. Dat werd bij ons weten niet opgevraagd door de inspectie. De leerkrachten zelf geven ook elk op hun

manier een voor- en nawerking. We proberen daaraan mee te werken zodat we dat in de toekomst ook kunnen aanbieden als onderdeel van het keuzepakket aan scholen.

De evaluatie hebben we bij de eerste proefklas gedaan aan de hand van een vragenlijst en een persoonlijk gesprek met de leerkracht. Gezien het proefkarakter van onze stadsklassen wordt daar zeker de nodige tijd voor uitgetrokken. Momenteel kunnen leerlingen, leerkrachten en ouders via de stadsklassenblog ook reacties achterlaten over de stadsklas.

Naast de regelgeving op het vlak van voorbereiding en evaluatie door het schoolteam wil Frank Vandenbroucke, Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, scholen binnen afzienbare tijd een maximumfactuur voor meerdaagse uitstappen opleggen. In het volledige lager onderwijs zouden ouders nog hoogstens 360 euro mogen betalen voor dergelijke activiteiten. Daar staat echter tegenover dat scholen meer werkingsmiddelen zouden krijgen: gemiddeld 175 euro per jaar. Daarmee zouden kosten die normaal doorgerekend worden aan de ouders, gedekt moeten worden door de school zelf. De school kan die werkingsmiddelen ook aanwenden om een deel van de extra-murosactiviteiten te bekostigen. De maximumfactuur zou ingaan vanaf 1 september 2008, op voorwaarde dat het decreet over de nieuwe financiering van het leerplichtonderwijs goedgekeurd wordt.

Ook tijd kan als randvoorwaarde gezien worden. Wanneer zal de eerste stadsklas plaatsvinden en hoeveel tijd kun je besteden aan de voorbereiding en ontwikkeling ervan? Het moment waarop de activiteit kan plaatsvinden wordt mee bepaald door schoolvakanties en periodes die moeilijk liggen voor de leraren: begin van het schooljaar, proefperiodes, einde van het schooljaar.

Breng alle randvoorwaarden (maximumfactuur, planning van een schooljaar ...) die op stadsklassen van toepassing zijn, in kaart en houd er rekening mee.

Stap 3: organiseer en plan werkzaamheden

De praktische aspecten van stadsklassen kwam al uitvoerig aan bod in dit draaiboek. Je hebt het instructieprobleem waarrond je wilt werken, al bepaald, en je hebt de context waarbinnen je zult werken, geanalyseerd. Als volgende stap ga je ontwerpactiviteiten organiseren en plannen. Bepaal wie voor welk deel verantwoordelijk is.

Dat is stap 3 van het onderwijskundig ontwikkelingsmodel of stappenplan, dat wij hanteren om stadsklassen inhoudelijk en didactisch uit te werken. Toch zul je enige pragmatiek aan de dag moeten leggen. De kans dat jij volledig gaat beslissen wanneer de eerste school (of proefklas) op stadsklassen komt, is klein. De school zal veeleer een voorkeur opgeven en dan moet een gepaste datum worden

gevonden. Zodra die datum vastligt, heb je een doel om naartoe te werken: dan ga je het prototype dat je hebt uitgewerkt, uittesten. Nu nog alle stappen ertussen plannen, maar eerst nog een oproep naar een proefklas lanceren.

**Zoek een proefklas. Lanceer een oproep.
Stel een tijdsplanning op.**

Case Brussel

Bij de ontwikkeling van de stadsklassen in Brussel werd, rekening houdend met de onderzoeksovereenkomst, een planning opgesteld voor de periode augustus 2006 – maart 2008. Daarin werd meteen vastgelegd dat de stappen 4 tot 9 (ontwikkel- en evaluatieactiviteiten) verschillende keren doorlopen zouden worden. Een eerste keer tussen augustus en december 2006.

Stappen 4 tot en met 6 (ontwikkelactiviteiten) werden een tweede keer doorlopen van januari tot en met maart 2007. Stappen 7 tot en met 9 (evaluatieactiviteiten of testfase) werden doorlopen van april tot en met juni 2007, de tweede periode waarin een aantal scholen op stadsklassen kwamen.

Tijdens de zomervakantieperiode konden eventuele aanpassingen doorgevoerd worden (opnieuw doorlopen van stappen 4 tot en met 6) om die dan weer uit te testen bij de scholen die tijdens het eerste semester van het schooljaar 2007 – 2008 op stadsklassen kwamen.

Case Gent

In Gent moest het project van nul af aan opgestart worden. Het was niet evident om klassen te vinden die in het project wilden stappen. Toen we eenmaal een aantal geïnteresseerde scholen gevonden hadden, werd beslist om in het eerste schooljaar (2006-2007) twee stadsklassen te organiseren en in het schooljaar 2007-2008 acht stadsklassen.

Bij die proefstadsklassen is het telkens de bedoeling zo veel mogelijk verschillende activiteiten uit te testen, om ze vanaf het schooljaar 2008-2009 structureel aan te kunnen bieden. De scholen die inschrijven zijn van dat proefkarakter op de hoogte en worden gevraagd om nadien tijd te maken voor een degelijke evaluatie. Ook met de werkvormen tijdens de stadsklassen wordt geëxperimenteerd.

We willen absoluut genoeg tijd uittrekken om te experimenteren. Daarom proberen we zo veel

mogelijk met een schone lei te starten bij de organisatie van een nieuwe stadsklas en luisteren we vooral ook naar wat de leerkracht verwacht van een stadsklas.

Ook de omkadering van de Gentse stadsklassen wordt mee in de planning opgenomen. Het Stadsmuseum gaat eind 2009 open en wordt vanaf dan ook een middel om de resultaten van de stadsklassen te exposeren voor de bezoekers van het STAM.

Ontwikkelactiviteiten

Tijdens de contextanalyse (stap 2) heb je nagegaan rond welke thema's je zou kunnen werken in de stad en voor welke doelgroep die relevant zijn. Je hebt in de zoektocht naar al bestaande educatieve initiatieven van andere organisaties ook zicht gekregen op de thema's en de leerdoelstellingen waarrond zij werken. In de volgende drie stappen ga je zelf activiteiten ontwikkelen rond de thema's die nog niet behandeld worden.

Na het definiëren in de eerste drie stappen van het ontwikkelingsmodel is het nu dus hoog tijd om de stadsklassen inhoudelijk en didactisch uit te werken. In die cyclus ga je leerdoelen vooropstellen, methoden specificeren en een prototype construeren.

Stap 4: stel de leerdoelen vast

Over welke kennis, vaardigheden en attitudes moeten de leerlingen in het ideale geval beschikken na afloop van de activiteiten van stadsklassen? Welke leemtes zijn er in het bestaande educatieve aanbod? Welke leerdoelstellingen gaan we nastreven in de activiteiten die we zelf gaan ontwikkelen?

We vertrekken van de eindtermen en leerplandoelstellingen. Omdat ze vrij algemeen geformuleerd zijn, gaan we ze vertalen in operationele leerdoelstellingen. Dat zijn doelstellingen waarvan het resultaat na afloop van de activiteit bij de leerlingen geobserveerd kunnen worden.

Zoek aanknopingspunten tussen de in de ontwikkelingsfase voorgestelde thema's en de ontwikkelingsdoelen uit het buitengewoon basisonderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs. Zoek aanknopingspunten tussen in de ontwikkelingsfase voorgestelde thema's en de eindtermen en leerplannen uit het basisonderwijs en het secundair onderwijs.

Formuleer operationele doelstellingen.

Case Brussel

We kozen er in Brussel voor om rond ruime thema's te werken die terugkomen in de eindtermen wereldoriëntatie van het lager onderwijs: media, ruimte, mens en maatschappij, en cultuur en interculturaliteit. Een thema als ruimte kan dan bijvoorbeeld opgesplitst worden in kaartvaardigheid, urbanisatie en openbaar vervoer.

Een eindterm rond kaartvaardigheid (6.11) luidt als volgt: 'De leerlingen kunnen enkele soorten kaarten hanteren gebruik makend van de legende, windrichting en schaal.' In de leerplannen van het katholieke basisonderwijs wordt die eindterm vertaald als: 'Kinderen kunnen informatiebronnen op een doeltreffende manier hanteren. Dat houdt in dat ze bij het zoeken naar informatie doeltreffend gebruik kunnen maken van kranten, boeken, naslagwerken, kaarten ...'

Die eindtermen en leerplandoelstellingen rond kaartvaardigheid blijven echter vrij algemeen. Vertaald naar de doelstellingen van een van onze activiteiten rond kaartlezen, formuleren wij ze als volgt: 'De leerlingen kunnen zich op basis van een plattegrond en een aanwijzing uit de omgeving oriënteren in Brussel.' Ook: 'De leerlingen kunnen op basis van de kaart van Brussel een route uitstippelen naar een bepaalde bestemming.' Rond die doelstellingen kunnen we activiteiten ontwikkelen die we achteraf kunnen evalueren bij de leerlingen: kunnen ze zich oriënteren in Brussel, kunnen ze een route uitstippelen naar een bepaalde bestemming in Brussel?

Case Gent

Bij de ontwikkeling van onze databank van activiteiten die interessant zijn voor de stadsklassen, willen we op termijn een deeltje eindtermen toevoegen zodat leerkrachten snel kunnen zien bij welke eindtermen bepaalde activiteiten thuishoren. Op die manier kan het programma van de stadsklas gekozen worden op basis van de eindtermen die op dat moment voor de school interessant zijn. Ook bij het eindproduct van de stadsklassen passen een aantal eindtermen. Die hebben vooral betrekking op eindtermen in verband met muzische vorming. Bij de stadsklas "Gent in beeld en geluid" sluit bijvoorbeeld de eindterm "De leerlingen kunnen ervaren dat een visueel beeld al dan niet vergezeld van een nieuw geluid steeds een nieuwe werkelijkheid kan oproepen." goed aan.

Op www.thuisindestad.be vind je een aantal draailboeken die JES uitgeschreven heeft voor stadsklassen. Daarin vind je een overzicht van eindtermen, leerplandoelstellingen en leerdoelstellingen waarrond gewerkt is.

Stap 5: specificeer de methoden

In de vorige stap hebben we de leerdoelstellingen opgelijst die we willen nastreven bij de leerlingen die op stadsklas komen. Nu gaan we bepalen hoe we die doelstellingen willen bereiken. We gaan met andere woorden kiezen voor gepaste activiteiten.

Case Brussel

In Brussel hebben we het leren uit concrete ervaringen vooropgesteld. We wilden de leerlingen en leraren zo veel mogelijk facetten van de stad laten aanvoelen: luisteren naar de vele talen die er gesproken worden, kijken naar van de grootte van de hoofdstad vanuit een wolkenkrabber, zelf gebruikmaken van het openbare vervoersnet ... We hebben daarom ervaringsgerichte activiteiten in de stad uitgewerkt.

Case Gent

Ook in het Gentse verhaal staat het ervaringsgericht leren voorop, waarbij we de leerkracht zo veel mogelijk zelf de klemtoon van de stadsklas laten leggen. Op die wijze geloven we dat de stadsklassen goed op maat geprogrammeerd kunnen worden.

Als voorbeeld voor het ervaringsgericht leren verwijzen we hier naar de eindresultaten die wij de Stammomenten in de stadsklas noemen:

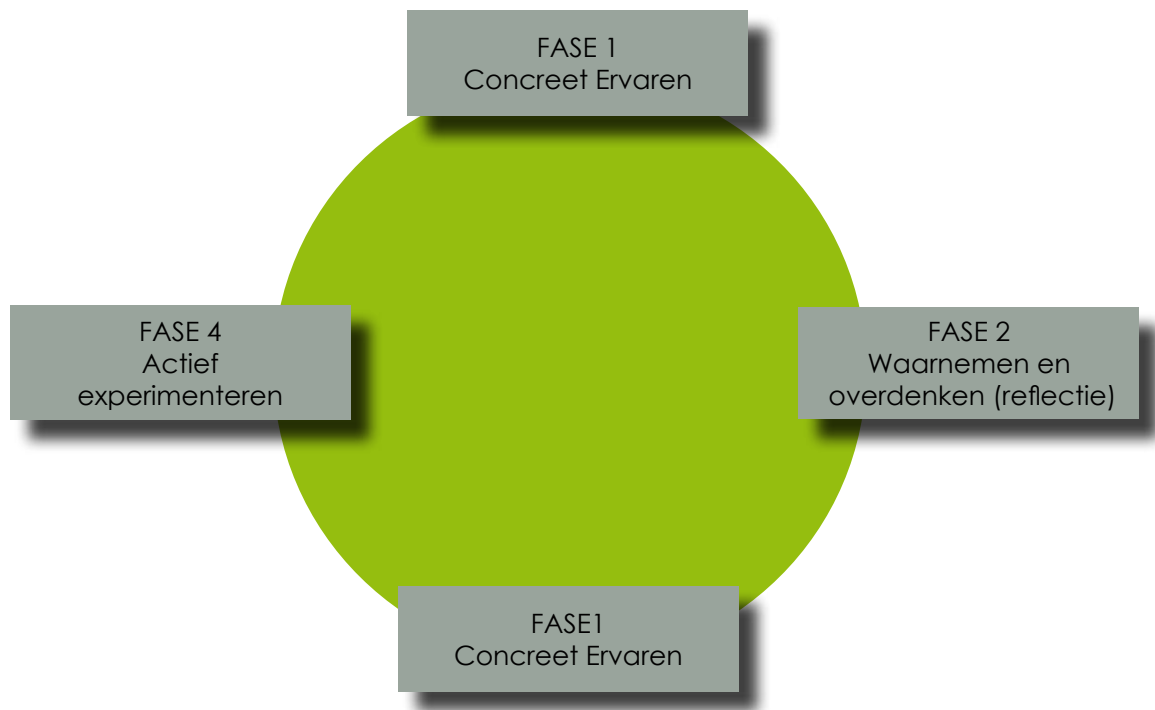
- **Gent in beeld en geluid:** Tijdens een aantal momenten gaan de leerlingen aan de slag met mp3-spelers en fototoestellen om hun indrukken op bepaalde plaatsen in de stad vast te leggen. Op het einde van de week monteren ze die opnames en brengen zo in beeld hoe zij de stad hebben ervaren.
- **Bekend in Gent:** Tijdens een aantal opdrachten moeten de leerlingen tips verzamelen om een bekend Gents monument of een plaats in Gent te vinden. Op het einde van de stadsklas bezoeken ze het monument of de plaats. Die formule is gekoppeld aan een radioworkshop met als eindproduct een radioprogramma met reportages van hun ervaringen.
- **Muziek in Gent:** De leerlingen schrijven tijdens de stadsklas teksten op bepaalde ritmes. Over hun ervaringen in de stad. Daarna gaan ze aan de slag met professioneel materiaal en componeren ze hun eigen stadsklaslied.
- **Beeld in Gent:** In die formule nemen de leerlingen foto's op verschillende plaatsen in de stad. Op het einde van hun stadsklas werken ze via een pc-workshop met hun zelfgemaakte beelden aan een collage of affiche waarin hun ideale beeld van de stad wordt geïllustreerd.
- **Gent op zak:** De leerlingen krijgen tijdens de stadsklas een aantal opdrachten zoals zes verschillende groepsportretten maken, een schets vanaf het belfort maken, een nieuw kostuum bedenken voor de naakte Eva op het Lam Gods. Op het einde van de stadsklas gaan ze tijdens een workshop in het atelier van het Museum voor Schone Kunsten aan de slag om een Gent minibox te maken met de resultaten van hun opdrachten.
- **TOEKOMST:**
Poëzie en literatuur in Gent: Tijdens een aantal momenten staan de leerlingen stil bij Gent als poëtische en literaire stad en krijgen ze opdracht om zelf hun pen te gebruiken. Dat eindigt in een poëzieworkshop waarin ze samenwerken aan een kleine stadsbundel.

Dat verplicht ons even stil te staan bij de manier waarop leerlingen kennis en vaardigheden aanleren via ervaringen. We vertrekken daarvoor van de theorie van het ervaringsleren van Kolb (Valcke, 2000). Die theorie toont niet alleen hoe ervaringsleren verloopt bij de leerlingen (en bij uitbreiding bij elk van ons), maar vestigt ook de aandacht op het feit dat elk van ons een voorkeur heeft voor een leerstijl.

Kolb stelt ervaringsleren voor als een leercyclus in vier stappen, waarbij het van belang is alle stappen te doorlopen. Een persoon kan echter een voorkeur hebben voor een bepaalde stap. Schematisch gezien ziet die leercyclus er als volgt uit.

Die cyclus kan gezien worden als een continuüm dat steeds weer doorlopen wordt en waardoor kennis, vaardigheden en attitudes worden opgebouwd, uitgebreid en aan elkaar gelinkt. Je hoeft niet per se van de eerste fase te vertrekken als je maar alle stappen doorloopt. Hoe we dat nu hebben toegepast in de ontwikkeling van activiteiten, proberen we duidelijk te maken aan de hand van een voorbeeld.

Case Brussel

Afbeelding 2: de leercyclus van Kolb

Leraren die op stadsklassen komen, vinden het meestal noodzakelijk dat hun leerlingen leren over dé symbolen van Brussel, de grote toeristische trekpleisters. We hebben het natuurlijk over het Atomium, Manneken Pis, het stadhuis en de Grote Markt. We hadden daarvoor een gids kunnen inschakelen. We hebben er bij JES echter voor gekozen om er een ervaringsgerichte leeractiviteit van te maken, waarbij de leerlingen tijdens een wandeling door het centrum even gids worden voor elkaar. Hoe ziet die activiteit eruit?

Abstracte begripsvorming. Vooraf gaan de leerlingen in de klas die wandeling voorbereiden. In groepjes bereiden ze een tekst voor bij een plaats die ze zelf kiezen. Dat zijn dan onder meer Manneken Pis, de Grote Markt en omgeving, de Beurs, de kathedraal ...Er kunnen enkele criteria vastgesteld worden waaraan die teksten moeten voldoen: een gebouw moet bijvoorbeeld gesitueerd worden binnen een bepaald tijds kader, de functie moet aan bod komen ...De leerlingen kunnen verschillende abstracte bronnen (websites, boeken ...) raadplegen om de teksten te schrijven. Ze doen nu kennis op over een plaats in Brussel die ze mogelijk nog nooit in realiteit gezien hebben.

Naast het schrijven van een tekst krijgen de groepjes ook opdracht om de verschillende plaatsen aan te duiden op de kaart van Brussel en een route uit te stippelen.

Actief experimenteren. Het verzamelen van de nodige informatie en het schrijven van de definitieve teksten gebeurt in verschillende fasen. De groepjes kunnen onderling beslissen wat in de tekst zal komen en of er beeldmateriaal bij moet. Doorheen de verschillende fasen koppelen de leerlingen het voorlopige resultaat regelmatig terug naar de leraar. Die kan hen verder ondersteunen als dat nodig is.

Concreet ervaren. Tijdens de wandeling in Brussel ervaren de gidsende leerlingen nu zelf hoe de gekozen en uitgewerkte plaats er in realiteit uitziet. De andere leerlingen krijgen de uitleg over de plaats en tegelijk ook de realiteit.

De leerlingen doorlopen nu de route die ze vooraf in de klas hebben uitgestippeld. Komt de indruk die ze vooraf hadden over de lengte van de route overeen met wat ze nu ervaren?

Waarnemen en overdenken. De laatste stap van de cyclus wordt genomen bij een nabespreking van die activiteit. Tijdens een kringgesprek in Brussel of een klasgesprek achteraf kunnen leerlingen hun eigen bevindingen en gevoelens bij de verschillende plaatsen duiden aan elkaar.

We proberen die cyclus ook in andere activiteiten te doorlopen, en ruimer zelfs in de volledige stadsklas. Dat kan pas, als in de klas ruimte is voor het voorbereiden van de stadsklas. Een projectmatige aanpak die aanvangt en eindigt in de klas, is een noodzaak om de leeransen te vergroten.

Ontwikkel een project dat bestaat uit voorbereidende klassikale activiteiten, activiteiten tijdens het verblijf (eigen en van partners) en klassikale nawerking.

Case Brussel

Naast de keuze voor het ervaringsleren en de cyclus die de leerlingen daarbij doorlopen, hebben we in Brussel een tweede uitgangspunt gehanteerd bij de uitwerking van de instructieactiviteiten. We hebben ervoor gekozen om de leraar de instructieverantwoordelijke te maken van alle activiteiten. Hij of zij zou met andere woorden alle activiteiten moeten begeleiden. Maar niet zonder enige ondersteuning natuurlijk. Daarvoor hebben we een handleiding ontwikkeld waarin alle activiteiten uitgelegd staan, met bijbehorend materiaal.

Case Gent

Bij de stadsklassen in Gent krijgen de leerlingen vooraf in de klas de opdracht om per groepje een voorstelling te maken van een onderdeel van de stad Gent. Via opzoekingswerk in folders en informatiebrochures, maar ook op websites stellen ze een presentatie samen van hun onderzoek. Nadien proberen we tijdens de stadsklas zo veel mogelijk in te spelen op hun zelf onderzochte thema. Zo focussen we bijvoorbeeld op Gent als studentenstad en lunchen we in een studentenrestaurant of bekijken we een auditorium vanbinnen. Op die manier wordt wat ze vooraf theoretisch hebben geleerd, tijdens de stadsklas in de praktijk getoond en zien de leerlingen een aantal herkenningpunten die ze zelf vooraf hebben beschreven.

Stap 6: construeer een prototype

Nu ga je alle ideeën en achterliggende theorieën omzetten in concrete activiteiten. Niet alleen voor het verblijf in de stad, maar ook voor de voorbereiding en nawerking.

Om leraren te wijzen op het belang van een projectmatige aanpak en hen daarbij te ondersteunen, kun je een handleiding uitwerken. Dat is bij JES gebeurd: er werden een aantal voorbeeldactiviteiten met bijbehorend materiaal ontwikkeld.

Werk eigen educatieve activiteiten uit binnen de thema's.

Vertrek per activiteit van leerdoelstellingen.

Ontwikkel de nodige leermaterialen.

Case Brussel

Er werd een voorlopige handleiding met voorbereidende voorbeeldactiviteiten en bijbehorend materiaal ontwikkeld voor de eerste proefklas. Het thema was ruimte. De handleiding bevatte twee delen: kaartlezen (met onder andere kaartvaardigheid) en ruimtelijke ordening (met een summier voorstel van de rondleiding door de leerlingen).

Ook andere thema's werden op die manier uitgewerkt. Het voorlopige resultaat van die handleiding vind je op de www.thuisindestad.be.

Case Gent

De leerkrachten krijgen in de weken voor hun stadsklas een uitgebreid draaiboek waarin zowel inhoudelijke als praktische informatie staat, telkens met aandacht voor bestaande informatie van de organisaties waarmee we samenwerken. Om het praktisch allemaal iets gemakkelijker te maken is bijvoorbeeld uitgebreide informatie te vinden over verplaatsingen met de tram, timing van de stadsklas, adressen en telefoonnummers ... Op die manier kan een klas zelf een gefundeerde voorverwerking maken of een beroep doen op de voorverwerking van het STAM. Twee uitgebreide draaiboeken zijn te vinden op www.thuisindestad.be.

Nadat de activiteiten ontwikkeld zijn, in welke vorm ook, moeten die natuurlijk getest worden bij de doelgroep. Daarvoor kun je het best vooraf een evaluatie-instrument maken.

Evaluatieactiviteiten

Het prototype van de stadsklassen is klaar. De leerlingen en leraren kunnen eraan beginnen. In de laatste cluster is het van belang te bepalen hoe de evaluatie zal verlopen en wat je met de evaluatiegegevens zult doen.

Stap 7: test prototypes

In deze stap toetsen we de stadsklassen aan de realiteit. We verzamelen zo veel mogelijk evaluatiegegevens die we in de volgende stap zullen analyseren. Het verzamelen kan op verschillende manieren gebeuren: een bevraging (interview) van de leraren, een testje afnemen van de leerlingen of vragen stellen aan de leerlingen. Participerende observatie kan ook. Daarbij neem je actief deel aan alle activiteiten en registreer je nauwgezet je eigen opmerkingen.

Test het project uit in de proefklas. Zijn de leerdoelstellingen bereikt?

Case Brussel

De eerste stadsklassen (of proefklas) bij JES hadden plaats van 22 tot 24 november 2006. Dat werd de eerste grote test van het prototype. De voorlopige handleiding met activiteiten en materiaal, het volledige programma tijdens de stadsklassen, de nawerking in de klas, alles werd nauwlettend gevolgd door de educatief medewerker van de stadsklassen.

Voor, tijdens en na de stadsklassen werden vragen gesteld aan de leerlingen. De leraren werden achteraf geïnterviewd over het hele project en de betrokken medewerkers van JES bundelden ook hun opmerkingen. Participerende observatie werd een van de manieren om te evalueren. De educatief medewerker registreerde en bundelde al zijn opmerkingen en legde die achteraf voor aan de leraren. Alle evaluatiegegevens werden verzameld in een verslag.

Case Gent

Ook in Gent wordt aan de testfase veel aandacht besteed. Tijdens dat proefproject hebben we alle Gentse mogelijkheden één voor één uitgetest. De ervaring van de leerkrachten, de leerlingen en onszelf kan ons na de proefperiode het best sturen om een keuze te maken en een definitief aanbod samen te stellen voor stadsklassen. Daarom werd tijdens de eerste proefklassen intensief geëvalueerd voor, tijdens en na de stadsklassen, op een vergelijkbare manier als in Brussel. In het schooljaar 2007-2008 zetten we dergelijke evaluaties voort.

De evaluaties achteraf doen we steeds aan de hand van een (interview)gesprek met de leerkracht. Daardoor kan op informele wijze heel waardevolle feedback ingewonnen worden. De leerkrachten waren tot nu toe altijd bereid om daarvoor de nodige tijd vrij te maken en het gesprek eventueel schriftelijk voor te bereiden.

Na de eerste twee stadsklassen hebben we ook een brainstorm georganiseerd met vooral mensen uit het onderwijs. We willen een dergelijk overleg op regelmatige basis organiseren. Ook met de aanbieders van activiteiten in de stad is een dergelijk overleg interessant. Daar kan op termijn extra aanbod uit groeien. De Gidsenbond kan bijvoorbeeld een rondleiding in elkaar steken die toegespitst is op de doelstelling van stadsklassen, terwijl ze dat evengoed voor individuele groepen kunnen gebruiken.

Stap 8: analyseer resultaten

Op basis van de evaluatie pas je de uitwerking van de stadsklassen aan. De kans is immers klein dat je van de eerste keer het perfecte programma hebt ontwikkeld. Je analyseert de gegevens: wat zat goed, wat zat niet goed en moet aangepast worden? Waarom was het niet goed?

Pas de activiteiten aan op basis van evaluaties van leerlingen, leraren en jezelf.

Case Brussel

Na afloop van de eerste stadsklas werden een heel aantal aanpassingen vastgesteld. De taken van de leraar werden uitgebreid van louter zorgen voor een veilig verloop, naar ondersteuning bij de zoektocht naar informatie en nawerking na afloop. Op het vlak van materiaal werden ook enkele veranderingen doorgevoerd: meer betekenisvolle puzzelstukken en iets diepgaandere opdrachten.

Case Gent

Een rondleiding in de haven met de bus van de school was een van de activiteiten die we hebben uitgetest. Dat bleek tegen te vallen omdat die rondleiding normaal gezien gegeven wordt aan volwassenen, en de nadruk te veel ligt op het economische belang. Dat is voor de kinderen niet begrijpbaar. Bijna twee uur lang in een bus luisteren naar een gids is niet geschikt voor 12-jarige kinderen. Daarom ook bieden we die formule niet meer aan tijdens stadsklassen. Wel gaan we met een regentatstudent die een bedrijfsstage volgt, op zoek naar werkwijzen waarop we de activiteiten in de haven op een kindvriendelijke manier kunnen ontsluiten.

Stap 9: reviseer / implementeer

In de laatste stap ga je kiezen of je het prototype behoudt en definitief gaat implementeren, of dat je aanpassingen gaat doorvoeren. Als je de activiteiten wilt aanpassen, ga je in feite terug naar stappen 5 en 6, tenminste als er geen problemen opduiken in de vooropgestelde doelstellingen. Je kunt bijvoorbeeld te veel of te moeilijke doelstellingen nastreven. In dat geval ga je terug naar stap 4. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat je helemaal opnieuw moet beginnen.

Case Brussel

Stap 5bis. We bleven overtuigd van de keuze voor ervaringsleren en de achterliggende leercyclus van Kolb (zie stap 5). Op het vlak van instructieactiviteiten (de handleiding) was er na afloop van de proefklas echter heel wat werk. De leraar moest nog duidelijker de instructieverantwoordelijke van het hele leerproces worden: zowel vooraf, tijdens als na de stadsklassen in Brussel. Dat moest in de eerste plaats duidelijk worden in de handleiding.

Stap 6bis. De handleiding werd helemaal aangepast: de nadruk lag niet meer op thema's maar op activiteiten. Die activiteiten moesten helemaal door de leraren begeleid worden. Er werd veel meer aandacht besteed aan de rol van de leraar tijdens de voorbereiding. Er kwamen nieuwe activiteiten en materialen bij.

Stap 7bis. Na afloop van de tweede testfase waren weer een heel aantal gegevens verzameld uit eigen observaties, evaluatie door de leerlingen en interviews met de leraren.

Stap 8bis. De resultaten werden geanalyseerd en er werden weer een aantal aanpassingen vooropgesteld.

Stap 9bis. De voorgestelde aanpassingen moesten doorgevoerd worden. Stappen 5, 6, 7 en 8 zouden met andere woorden voor een derde keer doorlopen worden.

Oplijsting van de taken tijdens de ontwikkelings- en uitvoeringsfase

Stel een profiel op voor de uitvoering van de verschillende taken (administratie, logistiek, inhoudelijk-didactisch, promotie ...) en fasen (ontwikkeling, uitvoering, evaluatie) met betrekking tot de stadsklassen.

JES heeft alle taken van haar educatief medewerker opgelijst, zowel tijdens de ontwikkelings- als tijdens de uitvoeringsfase. Die lijst geldt ook voor de medewerker die in Gent de stadsklassen ontwikkelt. De takenlijst ziet er als volgt uit.

- *Inhoudelijk-programmatorische taken*

Met betrekking tot het extern activiteitenaanbod

- nagaan van kwaliteitsvol activiteitenaanbod van externe organisaties
- nagaan van kwaliteitsvol activiteitenaanbod bij evenementen van beperkte duur (bijvoorbeeld 50 jaar Expo '58)
- uitbouwen en onderhouden van een netwerk met partnerorganisaties
- terugkoppelen van evaluaties van leraren en leerlingen naar organisaties
- bundelen van alle activiteiten in een up-to-datekeuzelijst voor leraren
- nagaan van eventueel extern activiteitenaanbod voor andere doelgroepen (bijvoorbeeld voor +16-jarigen)

Uitwerken van het eigen activiteitenaanbod

- ekening houdend met de doelgroep, doelstellingen, didactische principes ...
- eigen activiteiten ontwikkelen: activiteiten voor klassikale voorbereiding en nawerking
- kwaliteit van die activiteiten nagaan aan de hand van evaluaties bij leraren en leerlingen, op basis daarvan activiteiten aanpassen of nieuwe activiteiten uitwerken
- alle activiteiten bundelen in een up-to-datekeuzelijst voor leraren
- eventueel een eigen activiteitenaanbod uitwerken voor andere doelgroepen (bijvoorbeeld voor +16-jarigen)

Vastleggen van programma's voor groepen

- in overleg met de leraren (eventueel ook leerlingen)
- op maat van de groep (want verschillende doelgroepen en formules)
- afhankelijk van het moment waarop de stadsklassen plaatsvinden
- **Administratieve taken**
 - reservaties stadsklassen vastleggen, contracten opmaken
 - informatie bezorgen na boeking (reglementen, programma ...)
 - boeken van externe activiteiten
 - interne financiële afrekening van de stadsklassen: monitoring van financiële haalbaarheid project
 - externe financiële afrekening van de stadsklassen: voor de school (voorschot en afrekening)
- **Logistieke taken**
 - contact met verblijfcentrum: afspraken over maaltijden, verblijfsduur (moment aankomst en vertrek ...)
 - uitbouwen en onderhouden van een logistiek netwerk (picknickplaatsen, sanitaire stopplaatsen, schuilplaatsen ...)
 - vastleggen van picknickplaatsen, sanitaire stopplaatsen, schuilplaatsen ...voor komende stadsklassen
- **Informatieverstrekking stadsklassen**
 - promotie via verschillende kanalen (kranten, nieuwsbrieven, eigen website, folders, externe websites ...)
 - telefonisch en via e-mail beantwoorden van vragen van geïnteresseerde leraren

Het zal misschien al duidelijk zijn dat de bovenstaande taken nooit echt eindigen. Er volgen nog enkele samenvattende en verklarende punten.

Op inhoudelijk-programmatorisch vlak verandert het aanbod van externe organisaties continu. Het is dan ook raadzaam om een up-to-dateoverzicht van die activiteiten bij te houden, rekening houdend met de kwaliteit van de activiteiten, de betaalbaarheid en de inhoudelijke band met stedelijkheid.

Daarnaast is er het eigen activiteitenaanbod dat we steeds verder willen ontwikkelen en uitbreiden, rekening houdend met de wensen van onderwijsstakeholders en de behoeften van de doelgroepen. Als voorbeeld verwijzen we hier naar de ontwikkeling van de interculturele ontmoetingen tussen Vlaamse en Brusselse klassen van de derde graad van het lager onderwijs, aandachtspunten van de VGC op het

vlak van taal (Taalvaart) en resultaten van onderzoek in Vlaanderen. We willen met andere woorden in opdracht van verschillende stakeholders activiteiten uitwerken die relevant zijn voor het onderwijs van vandaag en morgen in Vlaanderen en Brussel.

Onze inspanningen op het vlak van het externe en eigen activiteitenaanbod moeten ook bruikbaar zijn voor scholen die maar één dag naar Brussel komen, dus niet in het kader van een meerdaagse stadsklas.

Op administratief vlak is het nodig de scholen zo goed mogelijk te begeleiden bij hun volledige stadsklassenproject. De administratieve taken per school vinden zowel voor, tijdens als na de stadsklassen plaats.

Op logistiek vlak is het nodig om zo goed mogelijk de vragen van alle scholen te beantwoorden, bijvoorbeeld als het gaat om een klasgroep waarin een of meer kinderen een beperkte mobiliteit hebben. Het is niet vanzelfsprekend om zich met een rolstoel door Brussel te begeven (openbaar vervoer, picknickplaatsen, aangepaste sanitaire voorzieningen ...).

Op het vlak van informatieverstrekking moet het voeren van promotie over het eigen stadsklassenaanbod bij de doelgroep verder gevolgd worden.

We krijgen heel wat vragen van scholen die Brussel willen bezoeken en die op zoek zijn naar mogelijke activiteiten en de logistieke uitwerking ervan (mogelijke picknickplaatsen, info en prijzen van het openbaar vervoer ...). Die zouden gebaat zijn met informatie over onderwijsgerelateerde activiteiten in Brussel. JES wil daarvoor samenwerken met OPB (Onthaal en Promotie Brussel) of met toeristische informatiepunten.

Welke rollen en competenties zijn nodig voor het realiseren van stadsklassen?

Op www.thuisindestad.be vind je de vacature voor stadsklascoördinator, opgesteld door STAM in juni 2006, en de vacature educatief medewerker stadsklassen, opgesteld door JES vzw.

Welke rollen en competenties zijn nodig voor het realiseren van stadsklassen?

Maak verschillende stappenplannen om taken te realiseren:

- Logistiek stappenplan
- Inhoudelijk-didactisch stappenplan
- Promotie stappenplan

Promotie

In dat draaiboek voor het voeren van een promotiecampagne voor stadsklassen geven we een overzicht van alle werkzaamheden die met het organiseren van een stadsklas gepaard gaan. Alle hieronder voorgestelde promotiekanalen werden in de onderstaande volgorde ontwikkeld of gebruikt.

Stel een promotieplan op, gericht naar Vlaamse scholen. Zorg voor een timing. Scholen plannen in veel gevallen hun openluchtklassen lange tijd vooraf.

Gebruik verschillende promotiekanalen.

Maak een overkoepelend medium (website, brochure ...) voor alle stadsklassen in Vlaanderen.

Persconferenties

Je kunt een persconferentie houden om het concept voor te stellen, of je kunt kiezen voor een persconferentie naar aanleiding van de eerste stadsklas in jouw stad. In Brussel en Gent hadden beide persconferenties plaats.

Persconferentie waarop het concept voorgesteld wordt

Een persconferentie bij de start van het nieuwe stadsklassenproject kan de aandacht trekken van scholen en potentiële partners. Die aandacht kan nuttig zijn in andere fasen van de ontwikkeling van de stadsklassen.

Maak een beknopte schriftelijke persmededeling (2 x A4) over het concept.

- Nodig op de persconferentie potentiële partners uit: leraren, verantwoordelijken voor de organisatie van openluchtklassen binnen de verschillende onderwijskoepels in Vlaanderen, verantwoordelijken van verblijfscentra in steden, organisaties en instellingen in je stad, betrokken stedelijke diensten ...
- Lanceer een oproep naar geïnteresseerde klassen.
- Zorg voor een toegankelijk informatiekanaal (website) waar geïnteresseerden (directies, ouders, leraren ...) meer concrete informatie kunnen vinden zoals contactgegevens, verblijfsformules, programma's, doelstellingen ...
- Plan de week erna tijd in om verdere vragen van geïnteresseerden te beantwoorden.

Case Brussel

Op 29 juni 2006 vond een persconferentie plaats in De Waterman. Tijdens die persconferentie met Marino Keulen, Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering, is het concept stadsklassen voorgesteld. In een persmededeling van het kabinet werd het hoofddoel omschreven als:

... de kinderen en jongeren in lagere scholen en de eerste graad van het secundair onderwijs meer inzicht bij te brengen in het fenomeen stedelijkheid. De stad om in te wonen, te werken, te leven, uit te gaan, te studeren, enz., maar ook nadenken over wat een stad is, wat een stad maakt, wat hun plaats daarin is.

De persmap bevatte tevens een overzicht van de wijze waarop JES en STAM de stadsklassen tot ontwikkeling zouden brengen. Naar aanleiding van die persconferentie verschenen een aantal krantenartikelen.

Persmoment waarop een concrete stadsklas voorgesteld wordt

Een persconferentie tijdens of op het einde van de eerste stadsklas biedt de pers concrete informatie en zorgt voor de nodige (gratis) publiciteit om potentiële scholen aan te spreken.

- Maak een beknopte schriftelijke persmededeling (2 x A4) over het programma, de verblijfplaats, de maaltijden.
- Zorg voor een aantal momenten tijdens de stadsklassen waarop de pers de groep leerlingen kan volgen en vragen kan stellen. Wees duidelijk: enkel en alleen op die tijdstippen en plaatsen kan de pers dat doen. Deel die momenten ook mee aan de leraren en leerlingen. Zo niet zal het programma beïnvloed worden door de vragen van de pers, in het slechtste geval tot vervelens toe.
- Nodig de leerlingen en leraren uit op dat persmoment.
- Bescherm de leerlingen en leraren voor te veel media-aandacht

Case Brussel

Het persmoment vond plaats op donderdag 23 november 2006, in aanwezigheid van alle leerlingen en leraren, geïnteresseerden, de medewerkers van de Gentse stadsklassen en Marino Keulen, Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering.

De minister ging een gesprek aan met de leerlingen. Naderhand waren er aangepaste hapjes en drankjes. De leerlingen vonden het leuk om in het middelpunt van de belangstelling te staan.

Tijdens het persmoment kregen alle aanwezigen een filmpje zien. Dat filmpje werd gemaakt in opdracht van JES. Een cameravrouw vergezelde de groep kinderen tijdens het grootste deel van de driedaagse. Dat leverde heel wat beeldmateriaal op.

Bij het persmoment hoorde natuurlijk ook een persmap, waarin naast een officiële persmededeling en een oproep van STAM voor een proefklas in de periode van 23 tot 25 april 2007, een kort overzicht werd gegeven van de stadsklassen in Brussel, met concrete informatie over doelgroep, mogelijke inhoud, mogelijke activiteiten, formules, maaltijdvoorziening, het verblijfcentrum ...

Eigenlijk was de eerste stadsklas in Brussel één groot persmoment. Gedurende drie dagen werden de leerlingen van de school uit Vlezenbeek gevolgd door de pers. Televisie en kranten besteedden er uitgebreid aandacht aan. Dat resulteerde in een berichtgeving in tekst of beeld over de activiteiten: de rondleiding in het centrum van Brussel die de leerlingen zelf verzorgden, het bezoek aan het Atomium, de Zuidertoren, de Marollen, de rondleiding in het federaal parlement ... Op vrijdag hielden de leraren en de leerlingen tijdens het bezoek aan het federaal parlement halt in een zaal waar alle Belgische kranten uitgestald lagen en lazen ze de resultaten van alle interviews van de voorbije dagen. Dat was grappig. Op het einde van de stadsklassen werd de persbelangstelling voor sommige leerlingen wat te veel en sommigen maakten de opmerking: 'Oh nee, weeral televisie!' Het is dus belangrijk dat alles in goede banen wordt geleid.

Case Gent

De persconferentie naar aanleiding van de eerste Gentse stadsklas had plaats op de laatste dag van de stadsklas, op woensdag 25 april 2007. De leerlingen, de leerkrachten en het STAM-team waren erop aanwezig. Het programma van de eerste stadsklas werd samen met het persdossier vooraf aan de pers bezorgd. Daardoor kon de pers vooraf bepalen welke activiteiten gevolgd zouden worden.

Ook in Gent werd een filmpje gemaakt van de eerste stadsklas, waarvan een korte montage getoond werd op de persconferentie. De persmap bevatte naast een officiële persmededeling een kort overzicht van het programma van de stadsklas en van de partners, en een oproep voor toekomstige stadsklassen. Tijdens de receptie werden hapjes op maat van de kinderen gegeven, wat zij zeer apprecieerden.

Na de eerste persconferentie bleven we zoeken naar mediakanalen om promotie te voeren. Zo kwam er via AVS eind maart 2008 een reportage op stads-tv over stadsklassen. Dat werd een vier minuten durende reportage die werd uitgezonden in de volledige provincie Oost-Vlaanderen. De reportage kan ook bekeken worden op www.stadsklassengent.be en op www.gent.be.

Verslag na afloop van de stadsklassen

Een verslag na afloop van de eerste stadsklassen is nuttig om de ervaringen van de leerlingen, de leerkrachten en de organisatoren op papier te zetten. Een dergelijk verslag richt je in de eerste plaats tot leraren, directies, leerlingen en ouders. Het laat je toe het programma weer tot leven te brengen en je eigen accenten te leggen in de berichtgeving. Als anderen (journalisten, redacteurs ...) verslag uitbrengen van de stadsklassen, kun je dat moeilijker controleren. Een dergelijk verslag kan nadien ook handig zijn als promotiemateriaal of documentatie voor verdere promotieacties.

- Breng onmiddellijk na afloop van de eerste stadsklas verslag uit in woord en beeld (foto en/of film) en verspreid dat via een toegankelijk informatiekanaal (bijvoorbeeld website van Thuis in de Stad, blog van stadsklassen, blog van de school).

Case Brussel

Na afloop van de eerste stadsklassen in Brussel is een kort verslag gemaakt met enkele foto's. Dat verslag verscheen in de loop van december in PDF-formaat op de website van www.thuisindestad.be.

Ook kwamen vragen om bij te dragen aan een krantenartikel en een artikel in een tijdschrift. Zo verscheen in april 2007 een artikel in het magazine Djokoo van de Wereldschool in Brussel, en werd in mei 2007 een artikel in de Randkrant gepubliceerd.

Case Gent

Een uitgebreid verhalend verslag, aangevuld met een aantal foto's, werd gemaakt na de eerste twee stadsklassen en werd ook op www.thuisindestad.be en op onze eigen website gezet.

Vanaf maart 2008 is een Gentse stadsklassenblog gemaakt. De blog vervangt de papieren versie van het verslag na afloop van de stadsklas en is eveneens terug te vinden op www.stadsklassengent.be

Sommige klassen die op bezoek komen, hebben ook een eigen blog. Ervaringen over stadsklassen kunnen dus op tal van wijzen met elkaar uitgewisseld worden.

Folder en andere vormen van promotie

Een gerichte en duidelijke folder over stadsklassen is een handig promotie-instrument. Het kan verdeeld worden via allerlei kanalen en gebruikt worden als visitekaartje.

- Richt je folder of boodschap naar de directies en leraren van lagere scholen in Vlaanderen.
- Wijs op de relevantie van je aanbod voor de onderwijspraktijk (eindtermen, inhouden, werk-vormen ...).
- Geef concrete informatie (bereikbaarheid verblijfcentrum, kostprijs, verschillende formules, contactgegevens, vindplaats voor meer informatie ...).
- Houd rekening met hoge kostprijs voor de productie van de folder.
- Houd rekening met hoge arbeidsintensiviteit voor de productie en verspreiding van de folder.

Case Brussel

Er kwam heel wat denkwerk te pas bij de ontwikkeling van de folder. Er moesten beslissingen genomen worden over de inhoud, het uitzicht, het aantal exemplaren, de doelgroep ... De uiteindelijke folder bevat informatie over alle verblijfsformules, de verschillende thema's waarrond gewerkt wordt, de link met de klas en de relevantie voor de onderwijspraktijk. Verder bevat de folder praktische informatie en contactgegevens.

De folder werd gedrukt op drieduizend exemplaren. Tweeduizend ervan werden eind maart per post verspreid over alle Vlaamse lagere scholen. Een adressenlijst werd opgevraagd bij het Agentschap voor Onderwijscommunicatie.

De realisatie van de folder en de verspreiding ervan waren een zeer arbeidsintensieve en dure aangelegenheid.

Case Gent

In Gent maakten we postkaartjes met foto's van voorbij stadsklassen, beknopte informatie en een verwijzing naar onze URL. Deze postkaartjes hebben we verdeeld via de cultuurmarkten van Antwerpen en Gent en via de Onderwijstrefdag van het COV in Kortrijk.

Elk jaar vindt per provincie een COV-trefdag plaats. Dat is een beurs waar je onderwijsgerelateerde informatie kunt verspreiden. Er komen 3000 leerkrachten en directies op af. Op de West-Vlaamse COV-trefdag stond een stand van de Gentse stadsklassen.

Verder heeft STAM promotie gemaakt via de nieuwsbrief van Lerarendirect. Via dat medium deden we een oproep aan geïnteresseerde scholen.

Een aantal van de klassen die naar Gent komen, vinden ook informatie via allerlei fora. Daar zijn www.lerarenforum.be en www.klascement.be goede voorbeelden van. Dat heb je natuurlijk zelf niet in de hand. Maar de ervaring leert dat klassen die tevreden naar huis keren, zeker bereid zijn om positieve feedback te posten op die fora. Dat is nog steeds de beste vorm van promotie: de ervaring en mond-tot-mondreclame van de klassen.

Promotiekkanalen via de onderwijskoepels

Twee onderwijskoepels beschikken over diensten die scholen niet alleen informeren over het aanbod aan extra-murosactiviteiten, maar ook ondersteuning aanbieden. Die partners zijn bereid het stadsklassenaanbod te verspreiden via hun kanalen.

Vereniging Openluchtklassen (VOK)

De vzw VOK ondersteunt scholen die behoren tot het katholieke onderwijs, bij de organisatie van openluchtklassen in binnen- en buitenland. Op de website staat de opdracht: "VOK is belast met het begeleiden en ondersteunen van degelijke meerdaagse leer- en opvoedingsprojecten buiten de school. De dienst waakt over het respect voor het opvoedingsconcept en waarborgt zo goed mogelijke voorwaarden van opvoedkundige, morele, sociale en materiële aard. Een openluchtklas biedt extra kansen om relationele, communicatieve en sociale vaardigheden te ontwikkelen en om een intense ervaring op te doen op sportief, cultureel of breed wetenschappelijk gebied. (...) Het geheel van activiteiten van VOK wordt nagestreefd vanuit een christelijke visie op mens en samenleving. Daartoe werkt de vereniging samen met andere diensten van het VSKO, zoals de begeleidingsdienst, het VVKBaO en de hogescholen."

De Vereniging Openluchtklassen (VOK) verspreidt jaarlijks een brochure waarin alle centra voor openluchtklassen voorgesteld worden, samen met mogelijke activiteiten. De centra en activiteiten worden gecontroleerd op hun kwaliteit (link met de eindtermen, inhouden ...). Het spreekt voor zich dat het aanbod van de stadsklassen dan ook aan die kwaliteitseisen moet voldoen. Het VOK treedt op als tussenpersoon tussen de school en de aanbieder van de openluchtklassen. Het VOK vraagt aan de aanbieder een korting op de deelnameprijs van scholen die via VOK worden aangebracht. Hiermee genereert VOK zijn werkingsbudget.

Contactgegevens VOK:
Guimardstraat 19, 1040 Brussel
Tel.: 02 511 82 01
E-mail: info.openluchtklassen@vok.be

Sport- en Openluchtklassen G.E.P.O.S. (SOK – GEPOS)

Sport- en Openluchtklassen G.E.P.O.S. (SOK – GEPOS) is een vzw ten dienst van de scholen die behoren tot het Gesubsidieerd Officieel Onderwijs.

Alle scholen die beroep doen op de diensten van SOK-GEPOS kunnen rekenen op een volledige ondersteuning, van de planning van de sportklas tot en met de facturatie.

SOK-GEPOS werkt nauw samen met het OVSG vzw (Onderwijssecretariaat van Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap) en dit op verschillende vlakken:

- in functie van het pedagogische en sportieve luik doet SOK-GEPOS beroep op de pedagogische begeleidingsdiensten van het OVSG;
- naar het wettelijke en juridische kader is er een samenwerkingsverband met de juridische cel van het OVSG.

De dienstverlening van SOK-GEPOS bestaat o.a. uit:

- Het ter beschikking stellen van een gratis pedagogische brochure voor alle scholen;
- Het voeren van promotie via het tijdschrift 'ACTIE !' dat 2x per jaar verschijnt;
- Het verspreiden van een folder voor alle scholen van het Gesubsidieerd Officieel Onderwijs;
- Het maken van promotie via de website van SOK-GEPOS: www.ovsg.be . hier vinden de scholen een volledige en overzichtelijke ondersteuning i.f.v. reserveren, de centra, de prijzen, de wettelijke bepalingen, de pedagogische omkadering, aansprakelijkheid, verzekering, medische begeleiding, ...
- SOK-GEPOS heeft een nauwe samenwerking met en voert promotie via KOOGO (Koepel van Oudercomité's van het officieel Gesubsidieerd Onderwijs)
- SOK-GEPOS is financieel verantwoordelijk voor de scholen die via de vereniging een sportklas organiseren.

Contactgegevens SOK-GEPOS:

Ravenstijngalerij 3 bus 7, 1000 Brussel

Tel.: 02/ 02 502 13 14

e-mail: rik.beckers@ovsg.be

Het Stadsklassenaanbod zou via deze kanalen verspreid kunnen worden. Er moet rekening gehouden worden met de timing van dergelijke promotiekanalen. Tekst en beeldmateriaal die u wilt publiceren, moeten in juni bezorgd worden. Tijdens de zomervakantie wordt de brochure gedrukt en in september wordt ze verspreid. De brochure richt zich echter op het volgende schooljaar: de school die het in september krijgt legt een openluchtklas voor een volgend schooljaar vast! Dergelijke promotie heeft dus pas op langere termijn effect!

- Leg contact met gespecialiseerde organisaties (als VOK, SOK-GEPOS ...) binnen de verschillende onderwijsnetten. Ga na wat gevraagd wordt om je aanbod te laten opnemen in de promotiekanalen die zij gebruiken.
- Houd daarbij rekening met de termijn die zal verstrijken totdat promotie effect zal hebben (één schooljaar vertraging).

Case Brussel

JES vzw nam contact op met de VOK en liet de stadsklassen in Brussel proefgewijs promoten via deze weg. Het betreft een voorlopige samenwerking.

Websites

Je kunt stadsklassen zeker ook promoten via een website. Die website kan veelgevraagde praktische informatie bevatten over de organisatie van de stadsklassen (wat moet mee, mogelijk spaarsysteem, hoe er te geraken met het openbaar vervoer, mogelijke subsidiëring ...).

De website kan interactief gemaakt worden en een forum bevatten waarop leraren ervaringen kunnen uitwisselen met elkaar.

Naast praktische informatie kan er ook inhoudelijke informatie op de website gezet worden: een databank waarin leraren documenten terugvinden die hen helpen bij de klassikale voorbereiding en nawerking van de stadsklassen (voorbeeldactiviteiten ...), alsook interessante links voor de voorbereiding van de stadsklassen (meer informatie over bezienswaardigheden ...).

Case Brussel

Om tegemoet te komen aan terugkerende vragen van geïnteresseerde directies, leraren, leerlingen, ouders ...achtte JES het nodig om in één informatiepunt te voorzien. We hebben het hier natuurlijk over onze website: www.stadklassen.eu.

De website bevat concrete informatie over adressen en vervoer, kostprijs, doelgroep, voorzieningen (didactisch materiaal ...) en contactgegevens, maar ook programma's met eventueel tijdelijke activiteiten (bijvoorbeeld een bezoek aan een tentoonstelling in het kader van 50 jaar Expo '58).

Op termijn zou die site leraren en leerlingen de kans geven om hun ervaringen over de stadsklassen te delen met elkaar (op een forum of gastenboek) en om elkaar tips en informatie te geven. De site kan uitgroeien tot een portaalsite voor alle leraren die Brussel willen bezoeken. De realisatie

ervan zal echter heel wat werk en geld kosten. De portaalsite kan ook verruimd worden tot een website voor alle stadsklassen in Vlaanderen, naar analogie van www.plattelandsklassen.be.

Case Gent

In Gent zijn we gestart met een voorlopige projectwebsite, die onderdeel is van de Gentse erfgoedcel. Op die manier heb je snel een informatiepunt op het internet en moet je nog niet meteen investeren in een onafhankelijke website. Zo heb je tijd om het aanbod goed uit te werken. Begin 2008 werd een overeenkomst gesloten met studenten van de Arteveldehogeschool (Grafische media) Zij werken tegen een lagere prijs websites uit voor privébedrijven en overheden.

De Gentse website is www.stadklassengent.be. We willen die site maximaal inzetten voor promotie, maar ook voor informatie.

Het belangrijkste deel van de website wordt de activiteitendatabank waaruit de leerkracht zelf activiteiten kiest om de stadsklas samen te stellen. Ook scholen die voor één dag naar Gent komen, kunnen op die databank terecht.

Er is ook voor een blog gezorgd. Dat is het levende deel van de Gentse website. Allerlei nieuwtjes worden hier door het STAM gepost. Maar belangrijker is, dat de leerkrachten tijdens de stadsklas hier ook korte verslagjes op posten. Zo kunnen de ouders thuis tijdens de stadsklas de avonturen van hun kinderen virtueel meebeleven. Dat deel van de blog moet nog groeien, maar we geloven dat ook dat een goed beeld kan geven aan leerkrachten die geïnteresseerd zijn in het aanbod.

Via www.stadklassen.be hebben we een portaalsite gemaakt met daarop de links van alle steden die op dit moment stadsklassen organiseren. Op de site is nog veel ruimte om nieuwe links te plaatsen!

Slot

We hopen dat dit draaiboek de organisatie van stadsklassen in jullie stad iets makkelijker maakt. Een nieuw project uit de grond stampen vergt veel tijd en energie en gaat meestal gepaard met wat groeipijnen. Misschien kan het via dit draaiboek allemaal iets makkelijker verlopen.

Wij zijn ook zeker bereid om met nieuwe steden rond de tafel te zitten en te zien hoe we elkaar kunnen helpen en hoe verschillende steden complementaire stadsklassen kunnen aanbieden.

Ten slotte is een welgemeend woord van dank aan het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, voor de hulp en logistieke steun bij de opstelling van dit draaiboek, hier zeker op zijn plaats.

Frederik Verstraete
Yoeri Bellemans
Maart 2008

De volgende documenten zijn te vinden op www.thuisindestad.be

Deel Ontwikkeling

Algemeen

- Omzendbrief met referentienummer BaO/2001/13

Brussel

- De eerste stadsklas in Brussel door JES vzw, van 22 tot 24 november 2006
- Definitieve versie handleiding Stadsklassen Brussel
- Inschrijvingsformulier
- Vacature stadsklascoördinator

Gent

- Draaiboek stadsklas VBS Watou 28 – 30 november 2007
- Draaiboek stadsklas Sint-Rembert Torhout 12 -14 maart 2008
- Inschrijvingsformulier
- Vacature coördinator stadsklassen Gent

Deel Promotie

Algemeen

- Officiële persmededeling 29 juni 2006

Brussel

- Overzicht stadsklassen Brussel persmap 23 november 2006
- Officiële persmededeling 23 november 2006
- Krantenartikels stadsklassen Brussel
- Verslag eerste stadsklas in Brussel (website Thuis in de Stad)

Gent

- Officiële persmededeling 25 april 2007
- Verschenen in de pers: www.stadsklassen.be
- Verslag eerste stadsklas in Gent
- Verslag tweede stadsklas in Gent

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever : Guido Decoster, administrateur-generaal
agentschap voor Binnenlands Bestuur
Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel

Samstelling: Frederik Verstraete, STAM Gent en Yoeri Bellemans, JES vzw
layout: Sylvie Van de Waeter

uitgave: 2008